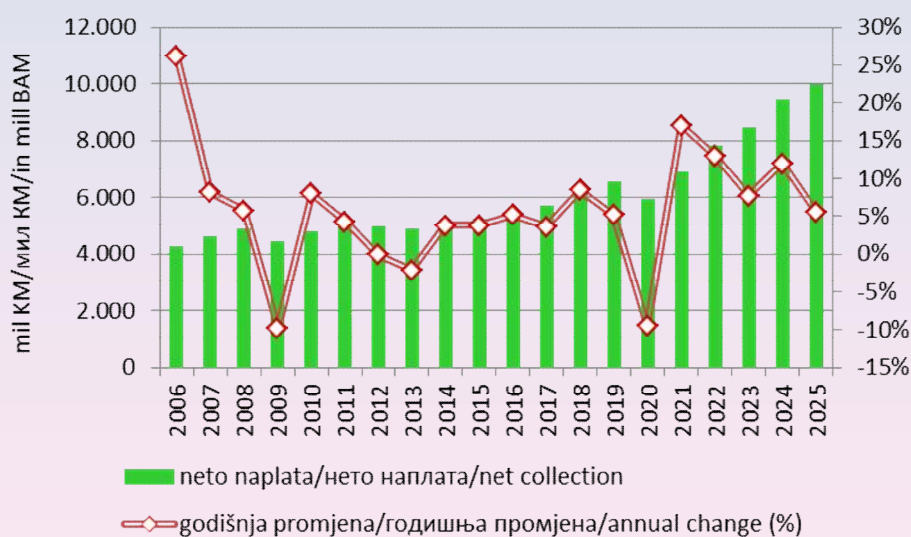

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМЈА Билтен

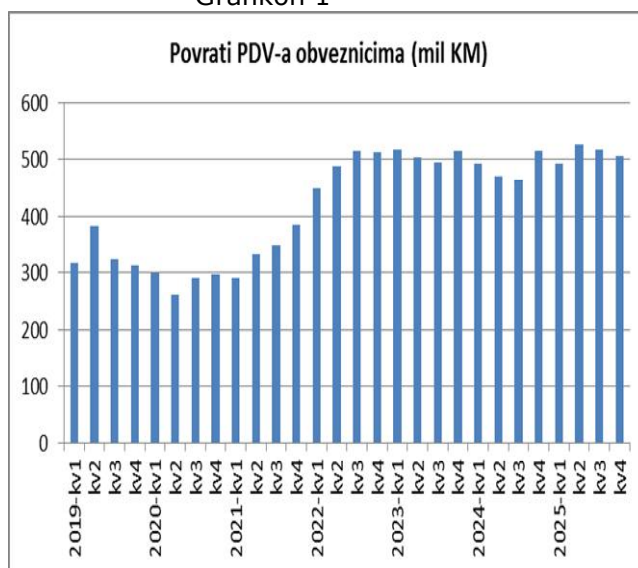
Број
Број
Number 247/248

januar/februar 2026 – siječanj/veljača 2026 – јануар/фебруар 2026 – January/February 2026

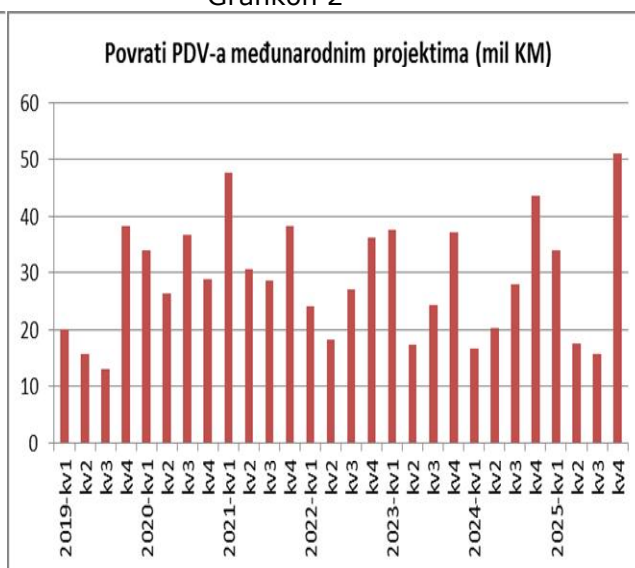
Uz ovaj dvobroj

Prema preliminarnom izvještaju UNO isplate povrata neizravnih poreza u 2025. su iznosile 2,202 mlrd KM, što je bilo za 109,8 mil KM više nego u 2024. Povećanje isplata povrata je umanjilo rast neto naplate neizravnih poreza za 1,16 p.b. Povećanje se u najvećem dijelu odnosilo na povrate PDV-a obveznicima (+100 mil KM), dok je povrata PDV-a po osnovu međunarodnih projekata isplaćeno više za 9,8 mil KM. Pregled kvartalnih isplata povrata ukazuje na niže isplate povrata PDV-a obveznicima u razdoblju 2019-2021 (Grafikon 1). Oporavak ekonomije nakon pandemije, te inflatorni učinci rasta cijena izbijanjem rata u Ukrajini i pojavom energetske krize donijeli su snažan rast isplata povrata PDV-a obveznicima. Od 2022. isplate su visoke i u velikoj mjeri stabilne, sa slabim godišnjim oscilacijama u uskom rasponu između -2,6% i +2,4% u odnosu na prosječne godišnje isplate u razdoblju 2022-2025.

Grafikon 1

Grafikon 2

Specifičnost sustava PDV-a u BiH su povrati po osnovu međunarodnih projekata, koji čine 5,4% ukupnih povrata u 2025. Kvartalni pregled isplata ove kategorije povrata pokazuje snažne godišnje oscilacije (Grafikon 2), sa znatno većim rasponom u odnosu na četvorogodišnji prosjek, između -6% i +3,9%. Osciliranje isplata je neminovnost jer ovisi o dinamici realizacije međunarodnih projekata u BiH. S druge strane, iako povrati međunarodnim projektima nisu značajni u strukturi povrata, njihove oscilacije unose visoku dozu nepredvidivosti, što predstavlja rizik za ostvarenje projekcija prihoda od neizravnih poreza.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Naplata prihoda od neizravnih poreza u 2025. godini	2
Dvadeset godina sustava PDV-a u Bosni i Hercegovini	6
Raspodjela prihoda od neizravnih poreza	18

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Naplata prihoda od neizravnih poreza u 2025. godini

(Pripremila: Aleksandra Regoje, stručni savjetnik - makroekonomista)

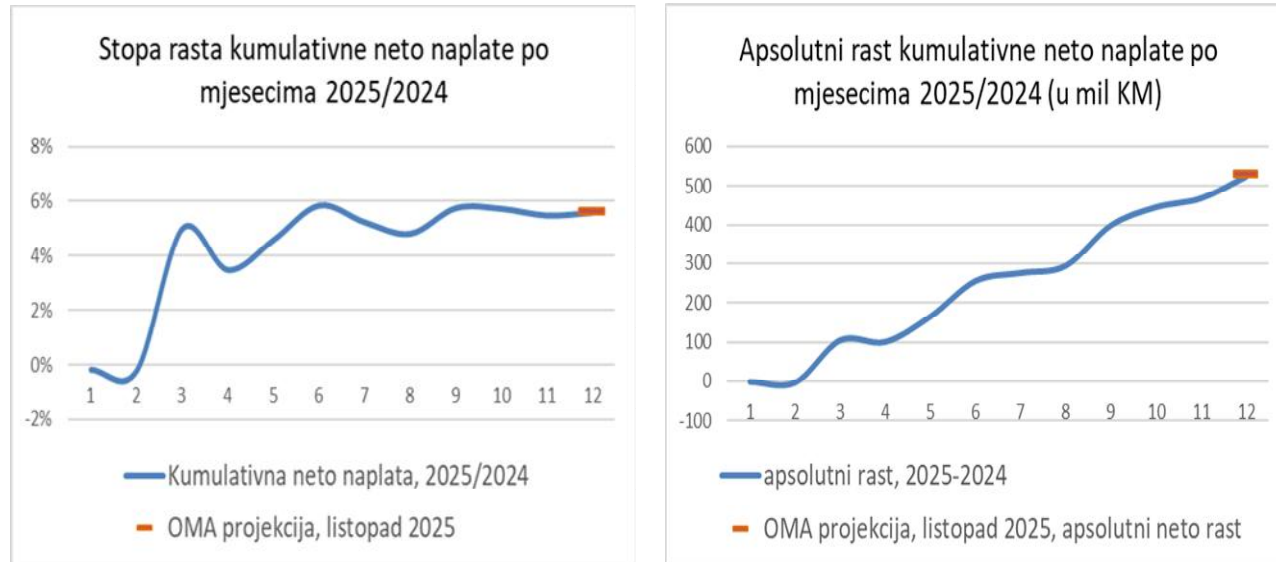
U vrijeme izrade ovog priloga dostupni su podaci o ukupnoj bruto i neto naplati neizravnih poreza na Jedinstveni račun Uprave za neizravno oporezivanje (JR UNO) u 2025. godini, dok izvještaj o naplati prihoda po vrstama prihoda još nije dostupan. Stoga u ovom broju objavljujemo kratki pregled naplate neizravnih poreza u 2025. godini u odnosu na prethodnu godinu, te dugoročne trendove. Nakon što bude dostupan konačan izvještaj po vrstama prihoda na JR UNO, u narednom broju OMA biltena objavićemo detaljnu analizu naplate neizravnih poreza u 2025. godini, sa pregledom naplate po vrstama prihoda.

Naplata u 2025. godini u odnosu na prethodnu godinu

Bruto naplata prihoda od neizravnih poreza na iznosila je 12.177,2 mil KM što je za 635,9 mil KM ili 5,5% više od bruto naplate u prethodnoj godini. Isplate povrata iznosile su 2.202,4 mil KM, a bile su za 109,8 mil KM ili 5,2% više nego u 2024. godini. Konačno, neto naplata neizravnih poreza iznosila je 9.974,8 mil KM. Apsolutni rast neto prihoda u 2025. u odnosu 2024. godinu iznosio je 526,1 mil KM, a relativni 5,6%.

U odnosu na projekcije Odjeljenja iz listopada 2025. godine, neto naplata neizravnih poreza niža je za 2,5 mil KM (Grafikon 1). **Zaključuje se da su listopadske projekcije neto prihoda Odjeljenja izvršene gotovo stopostotno (99,98%).¹ Razlika realizacije i listopadskog plana prihoda od neizravnih poreza² iznosi svega 0,02% realiziranih neto prihoda.**

Grafikon 1

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

¹ U odnosu na projekcije prihoda od neizravnih poreza Odjeljenja iz travnja 2025. godine (OMA Bilten br. 239/240), izvršenje neto prihoda za 2025. godinu više je za 54,2 mil KM. Projekcije iz travnja izvršene su 100,5%. Razlika izvršenja i travanjskog plana prihoda iznosi svega 0,54% ostvarenih neto prihoda.

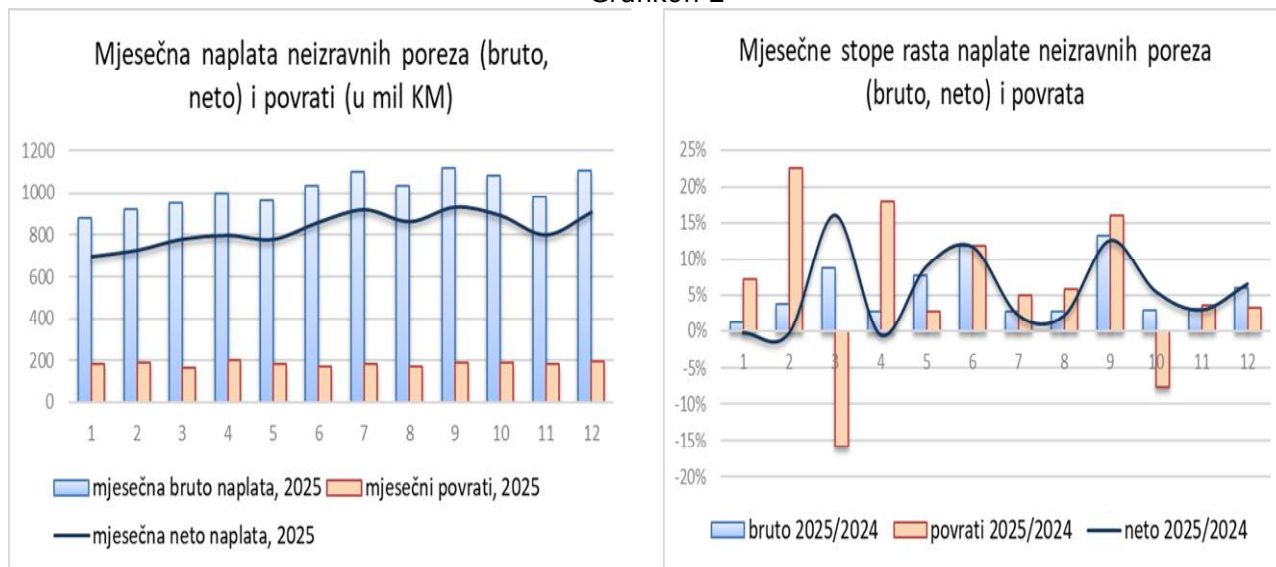
² Projekcije dostupne u OMA Biltenu br. 245/246, http://www.oma.uino.gov.ba/bilteni/Oma_Bilten_hr_245_246.pdf

Mjesečna naplata neizravnih poreza i povrati

Mjesečni iznosi bruto naplate neizravnih poreza³ kretali su se u rangu od 880,0 mil KM (siječanj) do 1.120,4 mil KM (rujan). U odnosu na prethodnu godinu, mjesečna bruto naplata bila je u pozitivnoj zoni rasta tijekom cijele godine (vid. Grafikon 2, desno, plavi stupci). Stope rasta bruto naplate u odnosu na 2024. godinu kretale su se u rangu od 1,2% (jan) do 13,2% (sep).

Mjesečni iznosi povrata neizravnih poreza kretali su se u rangu od 167,4 mil KM (ožujak) do 198,3 mil KM (travanj). Za razliku od bruto naplate, linija mjesečnih stopa rasta povrata u odnosu na prethodnu godinu prelazila je u negativnu zonu u dva mjeseca, ožujku i listopadu (vid. Grafikon 2, desno, narandžasti stupci).

Grafikon 2

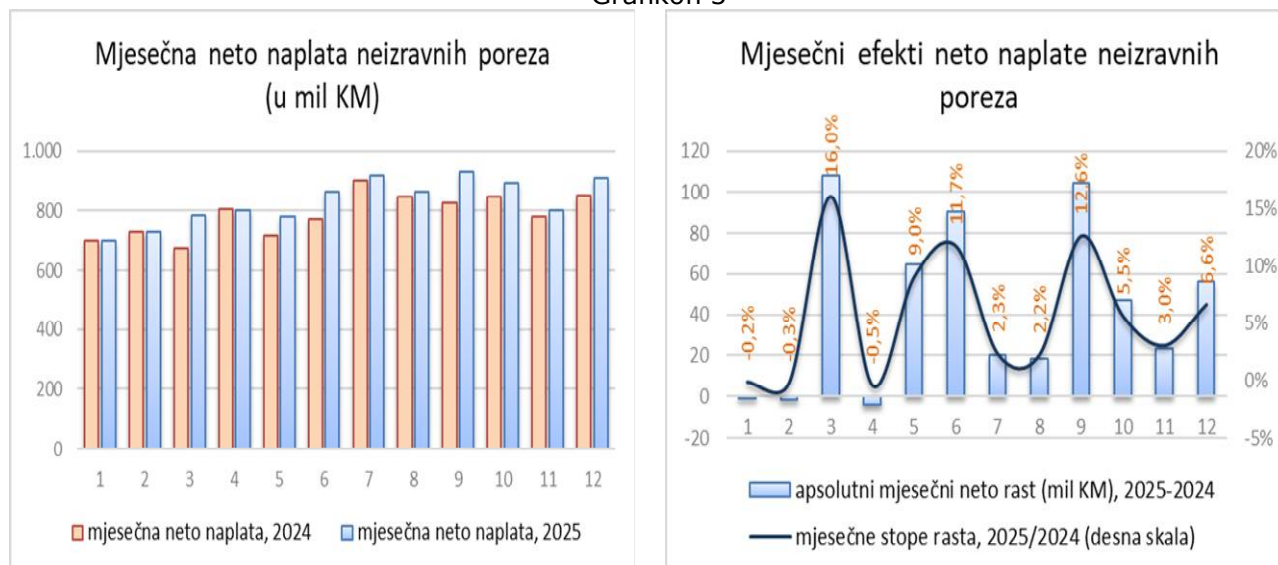

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, prikaz OMA

Mjesečni iznosi neto naplate neizravnih poreza (Grafikon 3, lijevo, „mjesečna neto naplata“) bili su u siječnju, veljači i travnju 2025. godne blago ispod prošlogodišnjih iznosa (Grafikon 3, desno, „neto 2025/2024“), a u svim ostalim mjesecima 2025. godine viši nego u prethodnoj. Tijekom 2025. godine, iznosi neto naplate neizravnih poreza kretali su se u rangu između 699,5 mil KM (siječanj) do 932,4 mil KM (rujan). Stope rasta neto prihoda kretale su se u rangu od -0,5% (travanj) do +16% (ožujak). Promatrano u apsolutnim iznosima, rast mjesečne neto naplate neizravnih poreza kretao se u rangu od -3,9 mil KM u mjesecu travnju do visokih +108,2 mil KM u ožujku.

³ Mjesečni iznosi bruto naplate neizravnih poreza u ovom prilogu izračunati su iz izvještaja UNO o kumulativnoj naplati, kao razlika prihoda za određeni mjesec (m) i prihoda prethodnog mjeseca (m-1). Isti princip korišten je za kalkulaciju mjesečne neto naplate i povrata.

Grafikon 3

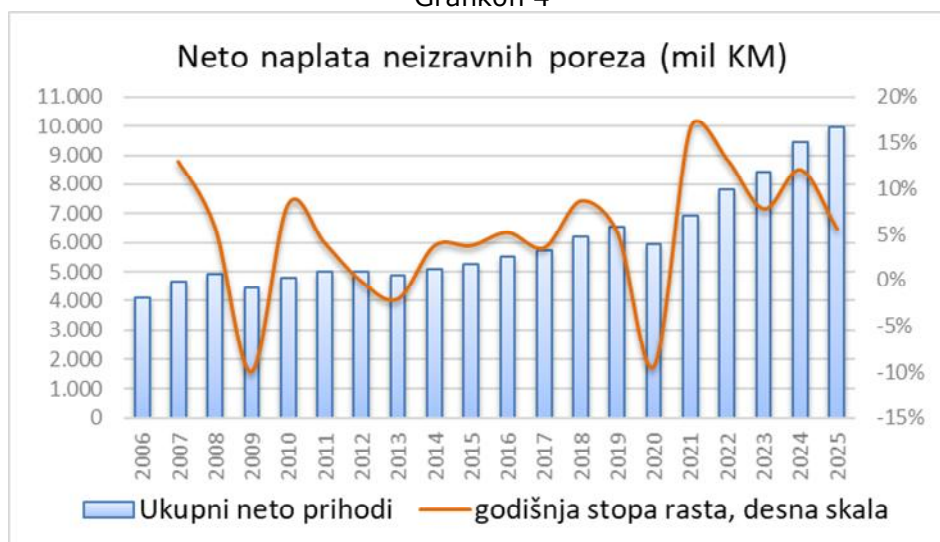

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, prikaz OMA

Naplata u 2025. godini na skali dugoročnih trendova

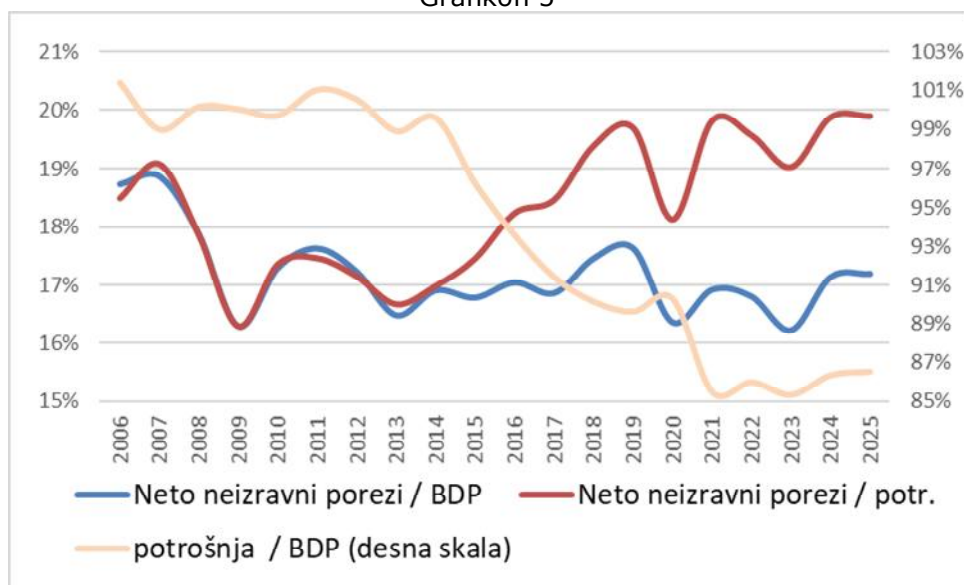
U 2025. godini je naplaćen rekordni iznos neizravnih poreza od osnivanja UNO. U odnosu na godinu uvođenja PDV-a (2006), neto naplata je viša za 142%. U prethodnih pet godina ostvarene su relativno visoke stope rasta prihoda (Grafikon 4). Tako je u odnosu na pretkriznu 2019. godinu, u 2025. godini ostvaren rast prihoda od visokih 52,5%.

Grafikon 4

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH; prikaz OMA

Grafikon 5

Izvor: Uprava za neizravno oprezivanje BiH, DEP, BHAS; prikaz OMA

Ukoliko u obzir uzmemo projekcije makroekonomskih pokazatelja za 2025. godinu Direkcije za ekonomsko planiranje BiH (DEP) iz rujna 2025. godine⁴ možemo sagledati trendove udjela neto naplate neizravnih poreza u bruto domaćem proizvodu i potrošnji (Grafikon 5). Procijenjeni udio neto naplate neizravnih poreza u BDP-u i ukupnoj potrošnji u 2025. godini ostao je isti kao 2024. godine (17,2% i 19,9%, respektivno). Nakon što budu dostupni zvanični podaci Agencije za statistiku BiH (BHAS) o makroekonomskim pokazateljima, moći će se izračunati koliko zvanično iznosi navedeni udio.

⁴ U vrijeme izrade ovog priloga bili su dostupni zvanični podaci Agencije za statistiku BiH do 2024. godine (Bruto domaći proizvod prema proizvodnom, dohodovnom i rashodnom pristupu, TB 01, siječanj 2026)

Dvadeset godina sustava PDV-a u Bosni i Hercegovini

(pripremila: dr.sc. Dinka Antić)

Nakon trogodišnjih opsežnih priprema, u sklopu posljednje faze reforme neizravnog oporezivanja, u Bosni i Hercegovini je 1. siječnja 2006. uveden porez na dodanu vrijednost (PDV). U posljednja dva desetljeća stasale su generacije koje ne poznaju drugi sustav oporezivanja prometa dobara i usluga osim PDV-a, niti su svjesne značaja najveće ekonomske reforme koja je uspješno implementirana u BiH nakon rata. Imajući to u vidu u članku dajemo prikaz teorijskog koncepta oporezivanja porezom na promet iz kojeg je proizašao teorijski koncept PDV-a, kao njegov najefikasniji oblik, pojašnjavamo faze implementacije i osnovne elemente sustava PDV-a u BiH, te u kratkim crtama analiziramo efikasnost reforme PDV-a.

OPOREZIVANJE PROMETA DOBARA I USLUGA U TEORIJI OPOREZIVANJA

Evolucija oporezivanja prometa

Oporezivanje prometa su poznavale stare civilizacije Asirije, Babilona, te Egipta, Grčke, Indije i Kine. Spominje se još u V stoljeću p.n.e., mada se u to vrijeme javlja pod nazivom akcize ili trošarine, odnosno kao pojedinačni porez na promet određenih proizvoda. Opći porez na promet se javlja tek u srednjem vijeku u Španjolskoj (1342) pod nazivom *alkabala*. Novi porez na promet velikog broja proizvoda doveo je do sloma ekonomske moći Španjolske. Teoretičari klasične škole ekonomije su smatrali da je *alkabala* školski primjer loše porezne politike. Oporezivanje prometa roba je dovelo do snažnog rasta prodajnih cijena i proizvelo ozbiljne makroekonomske poremećaje u tadašnjoj Španjolskoj. Zbog viših cijena roba Španjolska je postala nekonkurentna, što je rezultiralo gubitkom tržišta, padom domaće ponude i smanjenjem domaće proizvodnje, na jednoj strani, te rastom uvoza jeftinijih roba, na drugoj strani. Makroekonomski poremećaji izazvani uvođenjem novog poreznog oblika su ugrozili trgovinsku i platnu bilancu Španjolske. Zbog slabe pripreme fiskalnih vlasti implementacija poreza na promet nije donijela ni fiskalne efekte, nego je, naprotiv, dovela do snažnog otpora i porezne evazije. Sporadični pokušaji uvođenja općeg poreza na promet zabilježeni su u drugoj polovici XIX stoljeća u Njemačkoj, u gradu Bremenu, u SAD za vrijeme građanskog rata, te u Srbiji 1891.g.

Suvremeni oblik općeg poreza na promet javlja se kao izvanredni porez za financiranje Prvog svjetskog rata u Njemačkoj (1916) i Francuskoj (1917). Iako je, prema prvobitnoj namjeri, trebao biti ukinut okončanjem rata zbog izdašnosti i velikih fiskalnih efekata ne samo da ovaj porez nije ukinut u navedenim državama, nego su ga i ostale države, uključujući i SSSR, uključile u svoje porezne sustave kako bi prikupile sredstva za saniranje posljedica rata. Preostale razvijene zemlje Evrope, poput V. Britanije, uvele su porez na promet početkom II svjetskog rata s ciljem financiranja rashoda obrane. Iako je u svim spomenutim zemljama porez na promet imao karakter izvanrednog poreza nijedna zemlja ga nije ukinula nakon prestanka izvanrednih okolnosti. Štoviše, porez na promet, uz porez na dohodak i dobit, je bio glavni oblik oporezivanja u poreznim sustavima u svijetu u drugoj polovici XX stoljeća. U nerazvijenim zemljama i zemljama u razvoju, čiji fiskalni kapacitet se uglavnom zasniva na oporezivanju faze potrošnje, prihodi od poreza na promet su predstavljali dominantne prihode za financiranje razina državne vlasti. Posljednjih desetljeća XX stoljeća dominacija poreza na promet je prekinuta masovnim prelaskom sa sustava poreza na promet na sustav poreza na dodanu vrijednost (PDV). Danas se porez na promet primjenjuje samo u 40-tak država u različitim pojavnim oblicima, uglavnom kao jednofazni porez na maloprodaju ili kao bruto porez na promet, u nekoliko razvijenih⁵ i manjem broju nerazvijenih država u svijetu.

⁵ Oblici poreza na promet se primjenjuju u SAD, Australiji, Kanadi, Novom Zelandu, Singapuru.

Oporezivanje porezom na promet

Porez na dodanu vrijednost (PDV) predstavlja pojavni oblik poreza na promet. Terminološki pojam „porez na promet“ obuhvata sve pojavne oblike oporezivanja prometa proizvoda i usluga. Porez na promet i PDV-e pripadaju grupi posrednih (neizravnih) poreza koji se ubiru na potrošnju po principu odredišta⁶. Porezna osnovica poreza na promet je prodajna cijena proizvoda ili usluge. S obzirom da se porezna osnovica iskazuje u novčanim jedinicama, a porezna obveza utvrđuje kao postotak od osnovice opći porez na promet se ubraja u *ad valorem* poreze. Imajući u vidu da se porez na promet najčešće ubire u maloprodaji stopa poreza se izračunava primjenom preračunate stope⁷ na osnovicu koju čini maloprodajna cijena sa uključenim porezima. Obveznik poreza na promet je prodavatelj proizvoda i usluga. Međutim, porez na promet ne snosi porezni obveznik, već krajnji potrošač kao porezni destinatar. Budući da pripada neizravnim porezima temeljna karakteristika poreza na promet je prevaljivanje poreznog tereta na krajnjeg potrošača. Porezni obveznik djeluje samo kao posrednik koji u ime države obračunava i ubire porez od kupaca u fazi krajnje potrošnje.

Porez na promet je ugodan porez sa stajališta kupca. Manje je vidljiv porez za kupca u odnosu na porez na dohodak budući da je skriven u prodajnoj cijeni proizvoda i usluga. Budući da je porez skriven u cijeni prilikom njegovog uvođenja nema puno otpora sa strane poreznih obveznika, za koje se popularno kaže da robu kupuju „pod anestezijom“.

Porez na promet predstavlja vrlo izdašnu vrstu poreza, jer je potrošnja, u usporedbi sa dohotkom ili dobiti, manje podložna oscilacijama u poslovnim ciklusima i ekonomiji, a često i premašuje ostvarene dohotke (npr. zbog dohotka i primljenih transfera iz inozemstva, trošenja akumulirane štednje ili bankarskih kredita i pozajmica, zbog prihoda iz sive ekonomije i dr.). Sa aspekta ekonomske elastičnosti prihodi od poreza na promet zbog *ad valorem* osnovice (prodajne cijene) omogućavaju prilagođavanja promjenama ponude i potražnje proizvoda bez promjene elemenata oporezivanja.

Oblici poreza na promet

S obzirom na porezni objekt (predmet oporezivanja) postoji opći porez na promet kojim se oporezuje promet svih ili većine proizvoda i usluga, i pojedinačni porez na promet, ukoliko se oporezuje promet samo određenih proizvoda⁸. Postoji i klasifikacija prema broju faza prometnog ciklusa koje se oporezuju porezom na promet. Prometni ciklus započinje fazom nabavke sirovina i ostalih inputa potrebnih za proizvodnju proizvoda ili pružanje usluga. U fazi proizvodnje nabavljene sirovine, materijali i ostali inputi pomoću ljudskog rada i sredstava za proizvodnju se transformiraju u gotove proizvode. Proizvođač u većini slučajeva gotove proizvode prodaje kupcima na veliko, budući da, najčešće, nije financijski isplativo za proizvođača da uspostavlja vlastitu maloprodajnu mrežu. Međutim, postoje i slučajevi vertikalne diverzifikacije poslovnog portfolija kompanije kada kompanija preuzima i proizvodnju sirovina, te organizira i vlastitu mrežu maloprodaje. Kupci na veliko uglavnom posluju sa proizvođačima kao dobavljačima i trgovcima na malo kao kupcima. Slično proizvođačima trgovci na veliko zbog troškova uglavnom ne uspostavljaju vlastitu maloprodaju, a i kada to čine organiziraju je kao dodatak osnovnoj djelatnosti u sklopu velikih tržišnih centara ili kao lanac supermarketa. Porez na promet se može uvesti u svim navedenim fazama prometnog ciklusa (tj. u proizvodnji, veleprodaji i maloprodaji) ili se može uvesti samo u nekim fazama. Ovisno o broju faza prometa koje se oporezuju porez na

⁶ Princip odredišta (engl. *destination principle*) kod oporezivanja transakcija prometa proizvoda i usluga podrazumijeva oporezivanje u državi potrošnje, za razliku od principa podrijetla (engl. *origin principle*), koji podrazumijeva oporezivanje u državi proizvodnje.

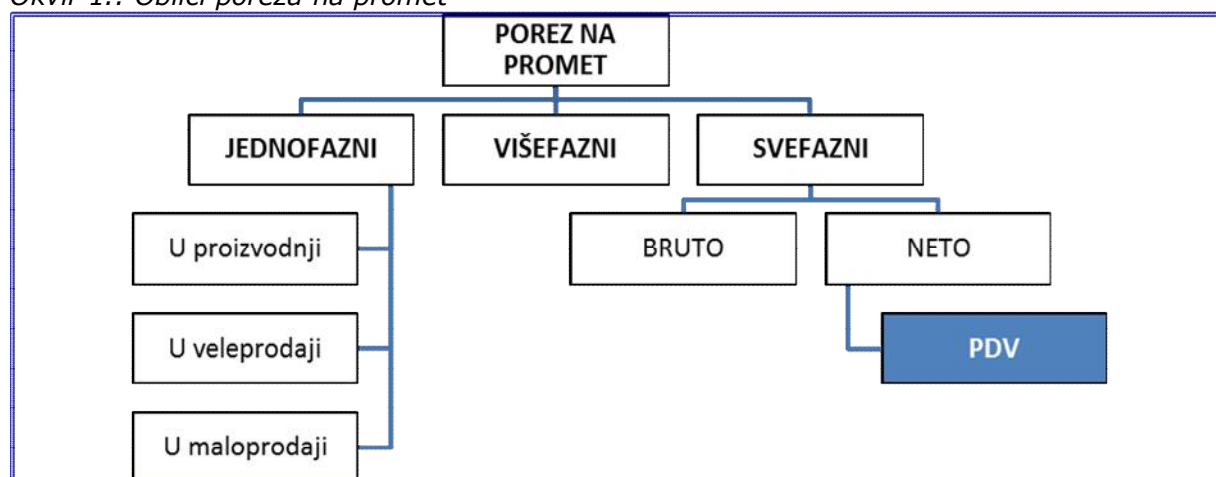
⁷ Preračunata stopa (p_p) se izračunava po formuli: $p_p = (p \times 100) / (p + 100)$, gdje „p“ predstavlja zakonsku stopu poreza na promet. Na primjer, preračunata stopa poreza na promet od 10% iznosi 9,09%.

⁸ U literaturi i stručnoj javnosti uobičajeno je da se pojam „porez na promet“ (engl. *sales tax*) koristi za oporezivanje prometa većine proizvoda i usluga, dok se za oporezivanje prometa pojedinačnih proizvoda koriste termini akcize, posebni porezi ili trošarine.

promet može biti jednofazni (engl. *single-stage sales tax*), višefazni i svefazni (engl. *multi-stage sales tax*) porez na promet (vid. Okvir 1).

Porez na promet koji se naplaćuje samo u posljednoj fazi prometa je ranjiv u pogledu mogućnosti za nastanak porezne evazije. U slučaju da se porez na promet ne plati u posljednoj fazi prometa gubici poreza su maksimalni, budući da je porezna osnovica u fazi maloprodaje najviša.

Okvir 1.: Oblici poreza na promet

Ukoliko se radi o višefaznom porezu na promet, zbog kaskadnog efekta ili kumuliranja poreza iz prethodnih faza prometa, porez na promet nije neutralan u pogledu utjecaja na ekonomski položaj obveznika na tržištu. Kaskadni efekat poreza na promet dovodi do neefikasnosti i neekonomičnosti u cijelom prometnom lancu, u velikoj mjeri utječe na rast cijena dobara i usluga, nepotrebno poskupljuje izvoz, čime domaće kompanije postaju nekonkurentne na stranom tržištu.

Svefazni porez na promet podrazumijeva oporezivanje proizvoda u svim fazama prometnog ciklusa. Javlja se kao bruto i neto svefazni porez, ovisno o načinu utvrđivanja porezne osnovice.

Bruto svefazni porez na promet (engl. *gross receipts tax*) se plaća u svakoj fazi prometnog ciklusa primjenom, u pravilu, iste porezne stope. Porezna osnovica bruto svefaznog poreza na promet predstavlja bruto naknadu koja je ostvarena u svakoj fazi prometa. Iako je utvrđivanje porezne osnovice jednostavno, a porezne stope znatno niže nego kod ostalih modela poreza na promet, zbog snažnog kaskadnog efekta sa ekonomskog stajališta bruto svefazni porez je krajnje ekonomski nepovoljan porez, sa snažnim negativnim posljedicama po konkurentnost, razinu cijena, zaposlenost i izvoz. Premda i **neto svefazni porez na promet** podrazumijeva oporezivanje prometa u svakoj fazi prometnog ciklusa, osnovna razlika između bruto i neto modela poreza na promet se nalazi u načinu utvrđivanja porezne osnovice. Za razliku od bruto modela kod neto svefaznog poreza oporezuje se samo vrijednost koja je dodana u svakoj fazi prometa (oporezivanja). Zbog takvog načina utvrđivanja osnovice neto svefazni porez na promet se naziva i porezom na dodanu vrijednost – PDV (engl. *Value-Added Tax – VAT*). U odnosu na bruto model PDV zbog načina na koji se utvrđuje porezna osnovica ne proizvodi kumuliranje poreza, te broj faza prometa koje se oporezuju PDV-om postaje irelevantnim za visinu poreznog tereta.

TEORIJSKI KONCEPT PDV-A

Pojam i karakteristike

PDV pripada grupi neizravnih (posrednih) poreza. Imajući u vidu da je porezna osnovica kod ovog poreznog oblika vrijednost naknade koja se dobije prilikom prodaje dobara ili usluga, a porezna obveza se utvrđuje u postotku od vrijednosti naknade, PDV-e je proporcionalni, odnosno *ad valorem* porez. U teorijskom smislu PDV predstavlja porez kojim se oporezuje svaka faza proizvodnje sa mehanizmima koji omogućavaju odbitak poreza koji je plaćen na nabavljena dobra ili usluge od porezne obveze na dobra ili usluge koja se prodaju. Dvije temeljne karakteristike PDV-a su da se ubire i naplaćuje u svakoj fazi prometa, te da se obveza za porez na outpute umanjuje za porez koji je plaćen na nabavljene inpute. Iako se PDV ubire u svakoj fazi proizvodnog ciklusa, sve do faze maloprodaje, mehanizam nadoknade ulaznog poreza iz nabavki *de facto* PDV-e transformira iz teoretskog koncepta poreza na međufaze proizvodnog ciklusa u realni koncept poreza na potrošnju. S obzirom da su svi sudionici u proizvodnom ciklusu imali mogućnost nadoknade ulaznog poreza PDV-e se u konačnici ubire u fazi krajnje potrošnje.

Sa stajališta ekonomskog položaja obveznika PDV je neutralan porez. Mehanizam odbitka ulaznog PDV-a je značajan za ostvarenje neutralnosti oporezivanja PDV-om. Za razliku od poreza na promet činjenica da svaki obveznik u lancu ima pravo odbitka ulaznog poreza iz nabavki PDV eliminira PDV iz troškova nabavki i sprječava pojavu kaskadnog efekta i opterećenja prodajne cijene kumuliranim porezom iz nabavki. PDV, budući da nije element cijene koštanja, postaje financijska obveza za kupca, a za dobavljača potraživanje koje on naplaćuje u ime države. Neutralnost se očituje sa stajališta obveznika PDV-a koji u ime države prikupljaju i uplaćuju PDV-e, a ne sa stajališta krajnjih potrošača koji snose cjelokupni porezni teret. Načelo neutralnosti PDV se ostvaruje putem PDV fakture. PDV faktura, kao temeljni dokument, predstavlja osnovni stup sustava PDV-a. Za obveznike PDV-a faktura je vrijednosni papir jer na temelju fakture obveznik ostvaruje pravo na povrat ulaznog poreza obračunatog na nabavke dobara i usluga.

PDV-e je samokontrolirajući porezni oblik. Za ispravnost PDV-e fakture nije samo zainteresirana porezna uprava. I svaki obveznik u prometnom lancu je zainteresiran da dobije ispravnu fakturu od svoga dobavljača, budući da samo na temelju ispravne fakture obveznik može potraživati ulazni PDV-e iskazan na fakturi. Iz ovog razloga obveznik treba da izvrši sljedeće provjere: da provjeri identitet dobavljača (tj. da li porezni broj postoji u registru kao aktivan broj i, ako postoji, da li je na tom broju registrirana prava kompanija), te da provjeri točnost izračuna PDV-a iskazanog na fakturi.

PDV je efikasan porez, jer temeljne karakteristike koncepta PDV-a doprinose smanjenju porezne evazije. Činjenica da se PDV ubire u svakoj od faza prometnog ciklusa smanjuje vjerovatnoću nastanka porezne evazije. Ukoliko se u nekoj od faza prometa utaji PDV iznos utajenog poreza je značajno manji nego iznos utajenog poreza u sustavu jednofaznog poreza na promet. U sustavu poreza na promet može se utajiti cjelokupni iznos poreza, dok u sustavu PDV-a iznos utajenog poreza je manji jer se plaća dio po dio u svakoj fazi. Na koncu, u fazi krajnje potrošnje, zbir ukupno naplaćenog PDV-a u svim fazama mora odgovarati zbiru naplaćenog poreza na promet u posljednjoj fazi. Imajući u vidu faze kroz koja prolaze dobra najveći iznos PDV-a može se očekivati u fazi uvoza ili u fazi krajnje potrošnje, kada je porezna osnovica najviša.

Metode utvrđivanja PDV-a

Teorijski koncept PDV-a polazi od "dodane vrijednosti", koja se definira kao vrijednost koju svaki sudionik u proizvodnom lancu (proizvođač, distributer, trgovac, i dr.) dodaje na inpute određene faze prije prodaje novog ili poboljšanog proizvoda i usluga. Dodana vrijednost se u biti sastoji od troškova rada i profita (zarade, marže, dobiti), a može se izraziti na dva načina, sabiranjem komponenti dodane vrijednosti (nadnica, plata, amortizacije, kamata i profita) ili oduzimanjem vrijednosti inputa od vrijednosti outputa. U praksi se primjenjuju izravna i neizravna metoda obračuna PDV-a⁹ (Okvir 2).

Izravna metoda utvrđivanja PDV-a podrazumijeva primjenu stope PDV-a na dodanu vrijednost koja se dobije bilo sabiranjem komponenti dodane vrijednosti (1), bilo oduzimanjem inputa od outputa (2).

Okvir 2.: Metode utvrđivanja PDV-a

$$\text{dodana vrijednost} = \text{troškovi plata} + \text{profit} = \text{outputi} - \text{inputi}$$

izravna metoda → metoda sabiranja:

$$\text{iznos poreza} = (\sum \text{nadnica} + \text{amortizacija} + \text{kamata} + \text{neto profit}) * \% \text{ PDV-a} \quad (1)$$

izravna metoda → metoda oduzimanja:

$$\text{iznos poreza} = (\sum \text{prodaje} - \sum \text{nabavke}) * \% \text{ PDV-a} \quad (2)$$

neizravna metoda → metoda oduzimanja:

$$\text{iznos poreza} = \sum \text{prodaje (output)} * \% \text{ PDV-a} - \sum \text{nabavki (input)} * \% \text{ PDV-a} \quad (3)$$

Neizravna metoda oduzimanja je najpoznatija metoda utvrđivanja PDV-a (3). Ona predstavlja temelj sustava PDV-a u EU, a primjenjuje se i u velikom broju zemalja širom svijeta. Porezna obveza se izračunava kao razlika između iznosa PDV-a u nabavkama i iznosa PDV-a u prodajama, prema evidencijama koje se temelje na fakturama. Porezni eksperti koriste dva kolokvijalna naziva za neizravnu metodu. Budući da je osnovna tehnička pretpostavka za primjenu ove metode postojanje računa (fakture) na kojoj je iskazan PDV-e neizravna metoda oduzimanja naziva se još i **metoda računa**. S obzirom da obveznik ima mogućnost da nadoknadi ulazni porez iz nabavki na teret izlaznog PDV-a na prodaje, plativši samo razliku na račun državnog trezora, metoda se još naziva i **kreditnom metodom**. Kreditna metoda ima niz prednosti u odnosu na ostale metode utvrđivanja PDV-a. Budući da se bazira na fakturi otežane su mogućnosti za nastanak PDV prijevara. Osim toga, budući da fakture sadrže pojedinačne stavke prometa, kreditna metoda olakšava primjenu diferenciranih stopa PDV-a na različita dobra ili usluge, nulte stope kod izvoza ili oslobođanja od PDV-a¹⁰.

Zbir PDV-a u nabavkama naziva se ulazni porez, a zbir PDV-a na prodaju se naziva izlaznim PDV-om. Porezna obveza postoji ukoliko je zbir izlaznog PDV-a veći od zbira ulaznog PDV-a. U suprotnom slučaju obveznik je u preplati, na račun državnog trezora je uplaćeno više PDV-a na nabavke nego što iznosi izlazni PDV-e na prodaju. Razlika se iskazuje kao potraživanje od države. Zakonodavci obveznicima u preplati mogu odobriti povrat ili porezni kredit, koji oni mogu koristiti za plaćanje budućih obveza za PDV-e ili obveza po osnovu drugih poreza (izravnih, pa čak i doprinosa za socijalno osiguranje ili taksi i naknada). Za efikasniju primjenu kreditne metode zakonodavci propisuju obveznicima obvezu vođenja evidencija ulaznih i izlaznih faktura.

⁹ Više: Tait A. A., "Value Added Tax, International Practice and Problems", Washington, IMF, 1988; pp. 4 – 6.

¹⁰ Više: Ebrill L., Keen M., Bodin J-P, Summers V., "The Modern VAT", IMF, Washington, 2001., pp. 20 – 22.

Teorijski oblici PDV-a

Temeljna karakteristika PDV-a kao neto svefaznog poreza na promet jeste odbitak ulaznog PDV-a na nabavke od porezne obveze. Mehanizam odbitka omogućuje da PDV, iako se ubire u svim fazama proizvodnog ciklusa, na koncu ostane kao porez na krajnju potrošnju. Odbitak ulaznog PDV-a iz nabavki u cijelosti doprinosi ostvarenju neutralnosti oporezivanja PDV-om. Međutim, apsolutno pravo na odbitak ulaznog PDV-a u nekim državama se ograničava na način da se PDV iz nabavki određenih dobara ili usluga ne može odbiti od izlaznog PDV-a na prodaje. Najviše sporenja u vezi sa pravom na odbitak PDV-a postoji u pogledu poreznog tretmana kapitalnih (investicionih) dobara u sustavu PDV-a, mada neke države odbijaju da odobre odbitak PDV-a i na dobra i usluge koje se mogu koristiti i u privatne svrhe, npr. na automobile ili usluge rekreacije, zabave ili potrošnju vlasnika, menadžmenta ili zaposlenih (npr. u vezi sa korištenjem odmarališta i prijevoznih sredstava u vlasništvu kompanije za neposlovne svrhe).

S obzirom na porezni tretman kapitalnih dobara razlikuju se tri oblika PDV-a: proizvodni, dohodovni i potrošni oblik (Okvir 3). **Proizvodni oblik PDV-a** (engl. *product-type VAT*) podrazumijeva isključivanje kapitalnih dobara iz prava na odbitak ulaznog PDV-a. S obzirom da se PDV iz nabavki kapitalnih dobara ne može odbiti od porezne obveze ulazni PDV na kapitalna dobra postaje troškom, koji opterećuje cijenu koštanja, odnosno prodajnu cijenu, te se lančano prenosi u naredne faze prometnog ciklusa, gdje se ponovo oporezuje PDV-om. Porezna osnovica proizvodnog oblika je *de facto* jednaka bruto nacionalnom proizvodu, budući da uključuje potrošnju, investicije i amortizaciju. U svojoj osnovi ovaj oblik PDV-a podrazumijeva bruto svefazni PDV-e, čime odstupa od teorijskog koncepta PDV-a kao neto svefaznog poreza. Proizvodni oblik PDV-a proizvodi kaskadni efekat i kumuliranje poreza, sa svim posljedicama koje su opisane u prethodnom poglavlju.

Dohodovni oblik PDV-a (engl. *income-type VAT*) predstavlja oblik PDV-a kod kojeg porezna osnovica uključuje bruto nacionalni proizvod umanjen za amortizaciju, što praktično znači da nije moguće odbiti PDV-e na neto nabavnu vrijednost (= nabavna vrijednost – amortizacija), koja se oporezuje dva puta. Slično proizvodnom obliku i dohodovni oblik PDV-a dovodi do kumuliranja poreza, narušavajući neutralnost oporezivanja PDV-om i proizvodeći negativne implikacije po mikroekonomski i makroekonomski sustav. Oba oblika PDV-a distorzivno djeluju na odluke kompanija o investiranju. S obzirom da nije moguće u cijelosti odbiti ulazni PDV-e kompanije neće biti voljne da ulažu u investicije, što može proizvesti seljenje kapitala iz kapital-intenzivnih u radno-intenzivne djelatnosti. Očigledno je da proizvodni i dohodovni oblik PDV-a ugrožavaju efikasnost alokacije kapitala i drugih resursa, dovodeći subjekte koji posluju u kapital-intenzivnim djelatnostima u nepovoljniji položaj na tržištu.

Potrošni oblik PDV-a (engl. *consumption-type VAT*) predstavlja oblik PDV-a kod kojeg je dozvoljen odbitak ulaznog PDV-a od porezne obveze na nabavku svih dobara i usluga u cijelosti, uključujući i na nabavku kapitalnih dobara. Porezna osnovica potrošnog tipa PDV-a odgovara vrijednosti potrošnje u nacionalnoj ekonomiji. Budući da je dozvoljen odbitak ukupnog troška nabavke kapitalnih dobara od osnovice nema dvostrukog oporezivanja i kaskadnog efekta. Primjenom potrošnog oblika PDV-a osigurava se neutralnost oporezivanja u odnosu na donošenje ekonomskih odluka gospodarskih subjekata i sprječava pojava kumuliranja poreza. Potrošni oblik PDV-a predstavlja bazični oblik oporezivanja u skoro svim državama u svijetu koje su prešle na PDV-e.

Okvir 3.: Oblici PDV-a

R. Musgrave oblike PDV-a predstavlja pomoću sljedećih identiteta*):

(1)	proizvodni oblik:	Porezna osnovica =	$GNP = C + In + D$
(2)	dohodovni oblik:	Porezna osnovica =	$GNP - D = C + In$
(3)	potrošni oblik:	Porezna osnovica =	$GNP - D - In = C = \text{potrošnja}$

Legenda:

GNP = bruto nacionalni proizvod

C = potrošnja

In = investicije

D = amortizacija

*) Musgrave Richard A., Musgrave Peggy B., "Public Finance in Theory and Practice", Fourth Edition, McGraw-Hill Book Company, 1984., p. 446.

Elementi oporezivanja PDV-om

Realni modeli PDV-a se u određenoj mjeri razlikuju od teorijskog koncepta. Akcenat prilikom oporezivanja nije na dodanoj vrijednosti, već na oporezivanju potrošnje. Osim toga, pravo na odbitak ulaznog poreza i opseg dobara i usluga koji se oporezuju PDV-om ne može se shvatiti u apsolutnom smislu, da obveznik ima pravo odbitka ulaznog poreza na sve nabavke dobara i usluga, odnosno da su sve djelatnosti i sva dobra i usluge podložna oporezivanju PDV-om. Sustav PDV-a obuhvata identične elemente oporezivanja, koji postoje i kod drugih poreznih oblika, kao što su porezni obveznik, predmet oporezivanja, stopa poreza, oslobođanja i olakšice. Međutim, postoje i drugi elementi, poput prava na odbitak ulaznog poreza i povrata PDV-a koji su karakteristični samo za PDV-e i predstavljaju temeljne odlike teorijskog koncepta PDV-a.

Porezni objekat, odnosno predmet oporezivanja PDV-om, smatra se promet dobara i usluga koje porezni obveznik, u okviru obavljanja svojih djelatnosti, izvrši na teritoriji države uz naknadu, te uvoz dobara. Promet dobara predstavlja prijenos prava raspolaganja na stvarima osobi koja tim dobrima može raspolagati kao vlasnik, dok se promet usluga smatraju se svi poslovi i radnje izvršene u okviru obavljanja gospodarske djelatnosti, a koji ne predstavljaju promet dobara u skladu sa odredbama zakona. Neutralnost PDV-a se može ugroziti izuzimanjem određenih dobara i usluga od oporezivanja. Uobičajena praksa je da su financijske usluge, usluge osiguranja i reosiguranja i poštanske usluge oslobođene PDV-a zbog poteškoća kod utvrđivanja osnovice. Izuzimanje određenih subjekata i dobara i usluga iz oporezivanja PDV-om dovodi do pojave kaskadnog efekta. Male firme, koje su ispod praga za registraciju za PDV, ne mogu da odbiju ulazni PDV-e iz svojih nabavki, tako da ulazni PDV postaje dio cijene koštanja i lančano se prenosi preko prodajne cijene u naredne faze prometa. Oslobođeni subjekti nemaju pravo da odbiju ulazni PDV-e koji se odnosi na nabavke za proizvodnju ili pružanje oslobođenih dobara i usluga. Kaskadni efekat postaje značajan ukoliko se javlja u sredini prometnog lanca, i može proizvesti ozbiljne mikroekonomske posljedice po kompanije, ali i makroekonomske poremećaje.

Porezni obveznik u sustavu PDV-a je fizička i pravna osoba koja trajno i samostalno obavlja ekonomske aktivnosti u cilju ostvarenja prihoda. Da bi se neka osoba smatrala obveznikom PDV-a nužno je da kumulativno budu zastupljena sva navedena obilježja. Iz definicije poreznog obveznika implicira da obveznik PDV-a ne može biti osoba koja ne obavlja ekonomske aktivnosti, koja aktivnosti obavlja povremeno i bez protunaknade (npr. neprofitna udruženja). Zakonodavci, u cilju uspostave ekonomičnog i efikasnog sustava PDV-a, ograničavaju krug obveznika PDV-a na način da propisuju prag za registraciju za PDV-e. Obično, prag za registraciju korespondira određenoj visini godišnjeg prometa, te obveznik PDV-a može postati samo ona osoba koja pored

gore navedenih obilježja ima godišnji promet koji premašuje iznos propisanog praga za registraciju. Obveznik PDV-a može biti samo ona osoba koja ima oporezivi promet u smislu propisa o PDV-u, te subjekti koji pružaju usluge koje su oslobođene (financijske, javne, poštanske i dr.) ne mogu biti obveznici, osim ukoliko ne pružaju i usluge koje su oporezive. U nacionalnim sustavima PDV-a moguće je naći i druge forme registracije za PDV-e. Jedna je dobrovoljna registracija za PDV-e, koja se omogućava malim firmama čiji godišnji promet ne prelazi prag za registraciju. Druga forma registracije je zajednička registracija, koja podrazumijeva registraciju složenog poduzeća, koje se sastoji iz više pravnih osoba, međusobno povezanih poslovnim, organizacijskim i financijskim vezama u složeno poduzeće, kao jedinstvenog obveznika PDV-a (tzv. „PDV grupe“).

Porezna obveza nastaje u momentu isporuke dobara ili vršenje usluga, u momentu izdavanja fakture, u momentu plaćanja ili djelimičnog plaćanja prije izdavanja fakture (avansna plaćanja), te u momentu nastanka obveze plaćanja carinskog duga kod uvoza dobara, kojigod momenat nastupi ranije. **Porezna osnovica** za obračun PDV-a jeste oporezivi iznos naknade (u novcu, stvarima ili uslugama) koju obveznik primi ili treba da primi za isporučena dobra ili pružene usluge, uključujući subvencije koje su neposredno povezane sa cijenom tih dobara ili usluga, u koju nije uključen PDV. U osnovicu se uračunavaju i trošarine, carina i druge uvozne pristojbe, kao i ostali javni prihodi, osim PDV-a, svi sporedni i zavisni troškovi koje obveznik obračunava primatelju dobara i usluga.

Porezna stopa je proporcionalna i primjenjuje se na iznos naknade. Moguće je da pored standardne stope sustav PDV-a uključuje i jednu ili više sniženih stopa za određena dobra ili usluge ili čak nultu stopu. U većini država izvoz je oporezovan nultom stopom PDV-a.

Pravo na odbitak ulaznog poreza predstavlja temeljnu karakteristiku sustava PDV-a. Obveznik ima pravo odbiti PDV koji je obvezan platiti ili ga je platio prilikom kupovine dobara ili usluga od drugog obveznika ili prilikom uvoza dobara, ukoliko ta dobra, odnosno usluge koristi za promet dobara i usluga koji podliježe plaćanju PDV-a.

Povrat PDV-a predstavlja važan faktor ostvarenja neutralnosti sustava oporezivanja PDV-om. U kojoj mjeri će odredbe u vezi povrata PDV-a narušiti neutralnost oporezivanja PDV-om ovisi, na prvom mjestu, o opsegu primjene prava na povrat, ali i od konkretnih procedura povrata: da li je propisan minimalni iznos PDV-a koji može biti vraćen, u kojim rokovima se vrši isplata, da li su procedure u vezi sa podnošenjem zahtjeva za povrat složene, da li je potrebna popratna dokumentacija i dokazi i dr. Povremeno iskazivanje prava na povrat je normalna pojava, budući da se u sljedećem obračunskom razdoblju može očekivati iskazivanje obveze za porez. Najveći udio u povratima PDV-a otpada na izvoznike. Pored izvoznika pravo na povrat u duljem razdoblju može se javiti i kod nekih drugih grupa obveznika, npr. kod sezonskih djelatnosti (poljoprivreda i prehrambena industrija, turizam, hotelijerstvo ili prijevoz putnika, itd.), kod djelatnosti koje imaju dug proizvodni ciklus i duga razdoblja nabavki (graditeljstvo, brodogradnja, procesne industrije), kod velikih investicijskih ulaganja u postrojenja i opremu koje zahtijevaju dulje razdoblje povrata ulaganja.

Obveznici su dužni da u propisanim rokovima na propisan način podnesu **PDV prijavu**. Prijava uključuje podatke o uvozu, izvozu i domaćem prometu, podatke o obračunatom ulaznom i izlaznom porezu, te neto iznosu za uplatu (porezna obveza) ili za povrat (potraživanje). Duljina poreznog razdoblja se razlikuje od države do države. U članicama EU postoji diferenciran pristup prijavama, shodno karakteristikama gotovinskog toka kod obveznika, te postoje mjesečne (za velike obveznike), kvartalne (za poduzeća srednje veličine), polugodišnje i godišnje prijave (za male i mikro obveznike). **Rok za plaćanje PDV obveze** najčešće se podudara sa momentom podnošenja PDV prijave. Od tog momenta se računaju zatezne kamate za obveznike koji ne plate poreznu obvezu u roku, ali i rok za povrat PDV obveznicima.

SUSTAV PDV-A U BOSNI I HERCEGOVINI

Reforma neizravnog oporezivanja

Uvođenje PDV-a je predstavljalo posljednju fazu sveobuhvatne reforme sustava neizravnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini (BiH), koja je započela 2003. donošenjem Zakona o sustavu neizravnog oporezivanja, kojim su, nakon što su to odobrili Narodna skupština Republike Srpske i Parlament Federacije BiH, prenesene nadležnosti za porez na promet/PDV, trošarine, carine, putarine na razinu BiH. Radilo se o najvećoj ekonomskoj reformi nakon rata.

Za razliku od ostalih zemalja u okruženju koje su zamijenile sustav poreza na promet novim modelom oporezivanja, uvođenje sustava PDV-a u BiH je podrazumijevalo složenu operaciju. Imajući u vidu ustavna ograničenja prije uvođenja PDV-a bila je potrebna reforma cijelog fiskalnog sustava u BiH.

PDV-e je porezni oblik koji se, da bi bio efikasan i funkcionalan, treba implementirati na razini centralne vlade, u smislu legislative, administriranja i raspodjele prihoda. Nadležnosti za oporezivanje ustavom BiH su bile dodijeljene entitetima, kasnije arbitražnom odlukom i Brčko Distriktu, osim u ograničenom području carina, za čije je uvođenje i administriranje nadležna BiH.

Radi se o višedimenzionalnoj reformi koja je imala za rezultat cjelovit redizajn fiskalne arhitekture u BiH i redefiniranje sustava financiranja svih razina vlasti u složenoj i decentraliziranoj fiskalnoj strukturi BiH.

Politički aspekt reforme je podrazumijevao prijenos ustavnih nadležnosti za porez na promet/PDV i trošarine u sferi politike neizravnih poreza sa entiteta i Brčko Distrikta na razinu države, a pravni aspekt je uključivao donošenje seta zakona na razini BiH kojima se osigurava uspostava i funkcioniranje nove fiskalne arhitekture u BiH (Zakon o sustavu neizravnog oporezivanja, Zakona o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda, Zakon o Upravi za neizravno oporezivanje, Zakon o postupku neizravnog oporezivanja, Zakon o prisilnoj naplati, ...), te seta zakona kojima se prenose porezne nadležnosti u području neizravnih poreza na razinu BiH (Zakon o trošarinama u BiH, Zakon o PDV-u).

Administrativno-operativni aspekt reforme je zahtijevao u prvoj fazi (2004) spajanje carinskih administracija entiteta i Brčko Distrikta, potom uspostavu Uprave za neizravno oporezivanje (UNO). Time je kreirana potpuno nova fiskalna arhitektura u BiH i redefinirana podjela nadležnosti za poreze. Tako su administrativne nadležnosti za neizravne poreze dodijeljene UNO, a nadležnosti za izravne poreze i socijalne doprinose su zadržane na razini poreznih uprava entiteta i Brčko Distrikta.

Nova fiskalna arhitektura je zahtijevala novi političko-upravljački subjekt Upravni odbor UNO, koji je isključivo nadležan za vođenje politike neizravnih poreza u BiH. Budući da su Ustavom fiskalne nadležnosti ostavljene entitetima prijenos nadležnosti u sferi neizravnih poreza je zahtijevao uvođenje upravljačkog mehanizma koji će, na jednoj strani, biti dovoljno centraliziran da omogućiti uvođenje PDV-a i jedinstveno sprovođenje politike neizravnih poreza i njihove raspodjele, a koji će, na drugoj strani, omogućiti entitetima da zadrže ključnu ulogu u toj sferi putem mehanizma veta kod donošenja odluka o porezima koji su preneseni na razinu BiH (PDV, trošarine, putarine) i kod donošenja odluka o raspodjeli prihoda od neizravnih poreza.

Konačno, fiskalni aspekt reforme neizravnih poreza je podrazumijevao centralizaciju naplate prihoda od neizravnih poreza u BiH (PDV-e, trošarine, carine, putarina, ...) na jedinstveni račun UNO, ukidanje financiranja institucija BiH od strane entiteta¹¹, uvođenje novog vertikalnog sustava raspodjele sa razine BiH, te reformu sustava raspodjele poreznih prihoda u entitetima. Sustav

¹¹ U skladu sa čl. 8(1) Ustava BiH FBiH je financirala 2/3, a RS 1/3 proračuna institucija BiH.

raspodjele neizravnih poreza u BiH je specifičan u svijetu zbog jedinstvene uloge PDV-a kao kriterija za alokaciju prikupljenih neizravnih poreza na entitete i Brčko Distrikt. Polazeći od teorijske postavke da je PDV porez na potrošnju krajnja potrošnja iz prijava PDV-a, odnosno iznos PDV-a na koji obveznik nema pravo odbitka, koristi se kao polazište za izračun koeficijenata raspodjele na entitete.

Karakteristike sustava PDV-a u BiH

BiH je zamijenila sustav poreza na promet sustavom poreza na dodatu vrijednost (PDV) 1. siječnja 2006.godine. Budući da su entiteti i Brčko Distrikt bili nadležni prema ustavnim odredbama za porez na promet u prvoj fazi centralizacije oporezivanja prometa dobara i usluga bilo je potrebno donijeti državni Zakon o porezu na promet i ukinuti entitetske propise o porezu na promet. Zakon je imao prijelazni karakter i primjenjivao se samo tijekom 2005.godine do uvođenja PDV-a. Centralizacija oporezivanja prometa dobara i usluga u BiH je imala za posljedicu radikalnu promjenu poreznih struktura entiteta i Brčko Distrikta, koji su od 2006. izgubili izvorne prihode od poreza na promet, trošarine i putarina, a u proračunima, na strani prihoda, umjesto izvornih prihoda od neizravnih poreza imaju transfere neizravnih poreza sa razine BiH.

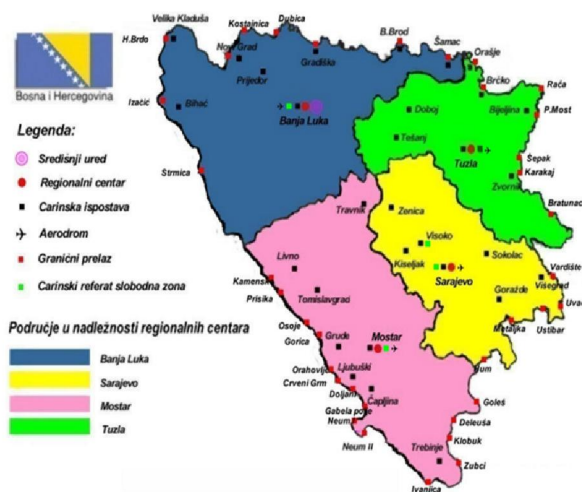
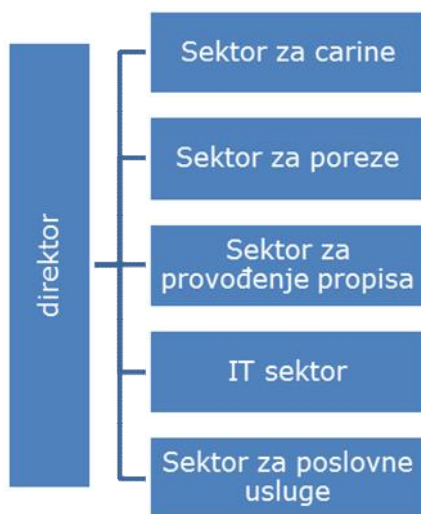
U osnovi koncept sustava PDV-a slijedi teorijski koncept, inkorporirajući osnovne elemente oporezivanja i pravila, koja su u najvećoj mjeri bila usklađena sa tada važećom Šestom PDV Direktivom EZ¹². Sustav PDV-a je potrošnog oblika, a za obračun PDV-a se koristi neizravna (kreditna) metoda. Oslobođanja su u cijelosti usklađena sa pravilima EU, a ograničena na usluge javnog sektora, socijalne usluge, poštanske, financijske i usluge osiguranja.

I pored čvrste opredijeljenosti domaćih fiskalnih vlasti i međunarodne zajednice u BiH osnovni koncept PDV-a u BiH, sa širokom osnovicom i jednom stopom od 17%, je derogiran već koncem 2005.g., neposredno pred uvođenje PDV-a, kako bi bio omogućen povrat PDV-a korisnicima sredstava međunarodnih projekata pomoći odobrenih od strane Vijeća ministara BiH. Druga derogacija Zakona izvršena je koncem 2008.godine, kada je omogućeno oslobađanje od plaćanja PDV-a na uvoz i opskrba dobrima i uslugama u zemlji u okviru projekata EU koji se financiraju iz Instrumenata pretprijetne pomoći EU – IPA. Treća derogacija se desila 2023.godine, kada su PDV-a oslobođene isporuke dobara u humanitarne svrhe.

Specifičnost reforme neizravnog oporezivanja u BiH se ogleda i u neuobičajenom organizacionom ustrojstvu UNO. Za razliku od većine država u Evropi i svijetu, u kojima su nadležnosti za administriranje porezima i carinama podijeljene između carinske (za uvozne pristojbe) i porezne (za domaće poreze) administracije, u BiH su, shodno novoj fiskalnoj arhitekturi, nadležnosti za administriranje carina, PDV-a na uvoz i domaćeg PDV-a, trošarina/putarina na uvoz i domaćih trošarina/putarina dodijeljene UNO, dok su porezne uprave entiteta i Brčko Distrikta zadržale nadležnosti za administriranje izravnim porezima i socijalnom doprinosima. Radi se o efikasnom i funkcionalnom ustroju, kojeg čini pet sektora (Okvir 4), koji omogućava sinergijske efekte djelovanja carinskih i poreznih kontrola u okviru iste institucije, kako za obveznike tako i za UNO, štedeći resurse i skraćujući vrijeme kontrola, što u konačnici vodi povećanju efikasnosti ubiranja PDV-a i ostalih neizravnih poreza i boljoj naplati prihoda.

¹² Od 2006. Direktiva Savjeta 2006/112/EC (*Council Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax*, OJ L 347, 11.12.2006.).

Okvir 4: Funkcionalna i organizacijska struktura (regionalni centri) UNO

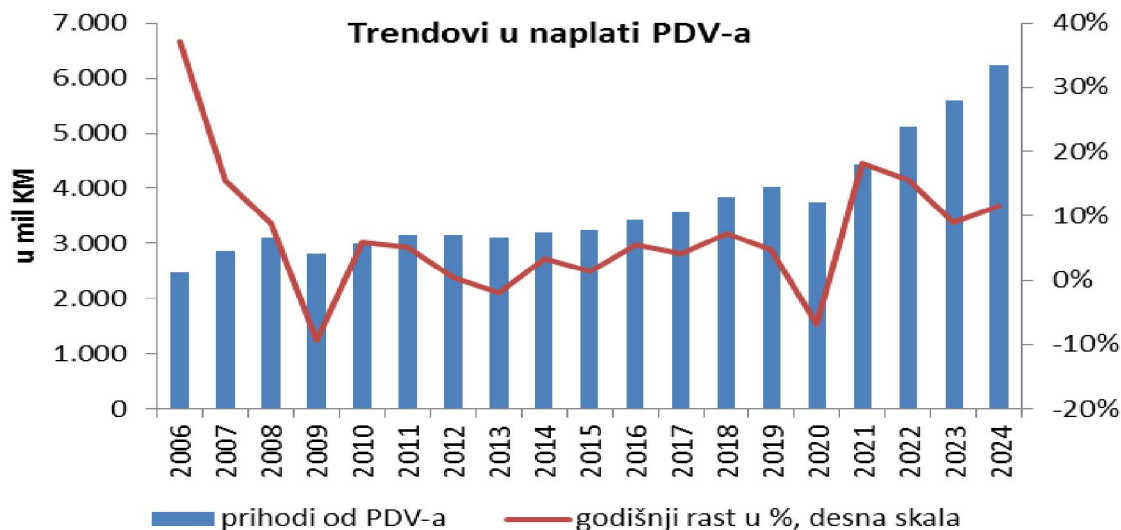

Efikasnost ubiranja PDV-a

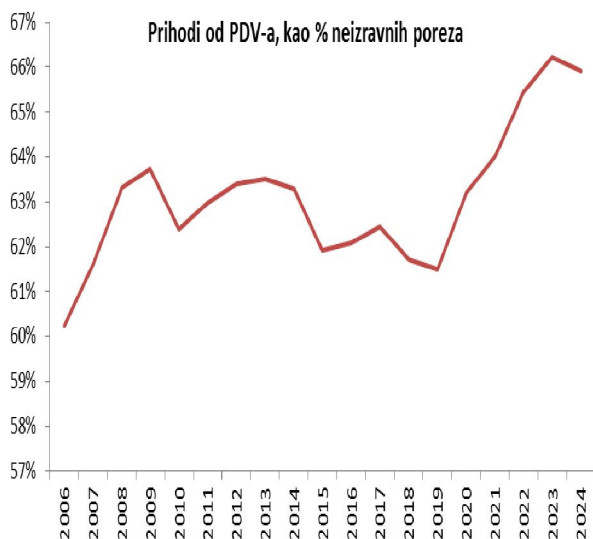
Teorijski, zbog višefaznosti uplata, PDV-e je efikasan porezni oblik. Analiza trendova naplate od uvođenja 2006. do 2024. ukazuje na dugogodišnji rast prihoda od PDV-a, sa visokim stopama rasta (Okvir 5, Grafikon 1), osim u vrijeme globalnih kriza 2009. (ekonomska i finansijska kriza) i 2020. (pandemija koronavirusa). Visoke stope rasta bile su posebno izražene nakon prelaska sa poreza na promet, te u godinama nakon pandemije, a značajno je povećan udio u ukupnim neizravnim porezima (Grafikon 2). Udio prihoda PDV-a mjeren % BDP je porastao u momentu prelaska na PDV-e, a od tada je stabilan, varirajući u uskom rasponu (Grafikon 3).

Okvir 5: Efikasnost ubiranja PDV-a u BiH

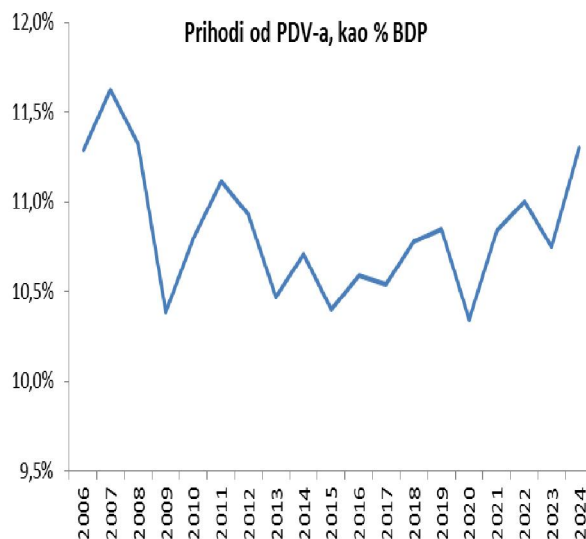
Grafikon 1

Grafikon 2

Grafikon 3

Izvor: Uprava za neizravno oporezivanje BiH (prihodi); Agencija za statistiku BiH (BDP prema rashodnom pristupu - godišnji podaci, rujan 2025); izračun autora.

Raspodjela prihoda od neizravnih poreza

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik – makroekonomista)

Uvod

Prihodi od neizravnih poreza predstavljaju najznačajniji izvor javnih prihoda u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) i ključan su instrument za osiguranje stabilnosti javnih financija. Sustav neizravnog oporezivanja omogućava efikasno prikupljanje prihoda, čime se osigurava transparentno i centralizirano upravljanje javnim sredstvima.

U okviru fiskalnog sustava BiH, raspodjela prihoda od neizravnih poreza ima posebno važnu ulogu u osiguravanju fiskalne ravnoteže i financiranja javnih potreba. Mehanizam raspodjele zasniva se na utvrđenim koeficijentima i pravilima koja se primjenjuju sukladno propisanoj metodologiji i važećem zakonskim okvirom. Ovaj sustav doprinosi stabilnosti i predvidivosti javnih prihoda, što je od suštinskog značaja za planiranje i sprovođenje fiskalne politike.

Razdoblje od 2021. do 2025. godine obilježeno je složenim ekonomskim okolnostima i izraženim makroekonomskim promjenama. Nakon pandemijskog oporavka uslijedili su rast inflacije, promjene u globalnim lancima opskrbe i fluktuacije potrošnje, što je imalo utjecaj na dinamiku prikupljanja i raspodjele prihoda od neizravnih poreza. Analizom ovog razdoblja stječe se uvid u osnovne trendove i kretanja u sustavu raspodjele, kao i u faktore koji su oblikovali fiskalne tokove u zemlji.

Sažetak

Analiza raspodjele prihoda od neizravnih poreza u BiH za razdoblje 2021–2025. godine pruža pregled kretanja prikupljenih i raspoređenih prihoda, uz sagledavanje makroekonomskih i fiskalnih okolnosti koje su utjecale na njihovu dinamiku. Prihodi od neizravnih poreza prikupljaju se na Jedinstvenom računu Uprave za neizravno oporezivanje (u daljem tekstu: jedinstveni račun), a njihova raspodjela vrši se sukladno propisanoj metodologiji i uspostavljenim pravilima raspodjele.

Promatrano razdoblje obuhvata fazu postpandemijskog ekonomskog oporavka, izraženih inflatornih pritisaka i stabilizacije tržišnih uvjeta, što se odrazilo i na nominalni rast prikupljenih prihoda. Analiza omogućava uvid u godišnja kretanja raspodjele i promjene u ukupnim prihodima, uz posebno praćenje namjenskih prihoda od putarina za izgradnju i rekonstrukciju autocesta i putova.

Cilj analize je da prikaže osnovne tendencije u raspodjeli prihoda od neizravnih poreza u BiH, ukaže na faktore koji su utjecali na njihovu promjenu, te da doprinese boljem razumijevanju fiskalnih tokova i efikasnosti.

Metodologija

Analiza je zasnovana na podacima Uprave za neizravno oporezivanje i relevantnim makroekonomskim pokazateljima. Promatrano razdoblje obuhvata godine 2021–2025, što omogućava praćenje višegodišnjih trendova i identifikaciju promjena u dinamici raspodjele prihoda.

Podaci su obrađeni na godišnjoj razini primjenom deskriptivne i komparativne analize, uz fokus na kretanje ukupnih iznosa raspodijeljenih sredstava, strukturu prihoda i promjene u namjenskim

prihodima od putarina. Posebna pažnja posvećena je kontinuitetu metodološkog pristupa kako bi se osigurala usporedivost sa prethodnim analizama objavljenim u biltenima Odjeljenja¹³.

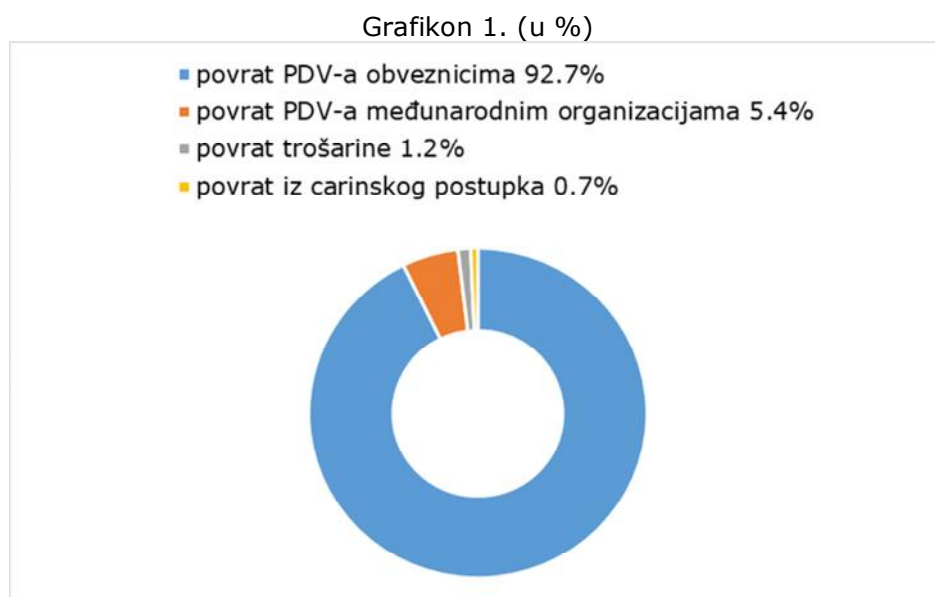
Analiza je izrađena sukladno važećim propisima i metodološkim smjernicama koje uređuju sustav raspodjele prihoda od neizravnih poreza u BiH.

1. Raspodjela prihoda od neizravnih poreza za razdoblje 2021-2025.

1.1. Raspodjela bruto prihoda korisnicima

Bruto prihodi od neizravnih poreza predstavljaju ukupno prikupljena sredstva evidentirana na jedinstvenom računu¹⁴ Uprave za neizravno oporezivanje. Ovi prihodi obuhvataju i iznose namijenjene za povrate poreznim obveznicima, koji imaju prioritet u procesu raspodjele, kao i sredstva predviđena za financiranje institucija BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta. Ukupan iznos raspoloživih sredstava za raspodjelu uključuje i sredstva namijenjena za servisiranje vanjskog duga.

Grafikonom 1 prikazana je struktura povrata neizravnih poreza, odnosno udio pojedinačnih kategorija povrata u ukupnim povratima u 2025. godini.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Najznačajniji udio u strukturi povrata neizravnih poreza u 2025. godini ima povrat PDV-a poreznim obveznicima, koji čini 92,7% ukupnog iznosa povrata. Povrat PDV-a međunarodnim organizacijama ima udio od 5,4%, dok povrati po osnovu trošarina i carinskog postupka čine znatno manji dio ukupnih povrata, sa udjelom od 1,2%, odnosno 0,7%. Ovakva struktura povrata ukazuje na dominantan značaj redovitih povrata PDV-a poreznim obveznicima, što je sukladno intenzitetu godpodarske aktivnosti i obujmom oporezivih transakcija.

Nakon izvršenih povrata neizravnih poreza, preostali dio ukupno prikupljenih prihoda umanjuje se za iznos koji se izdvaja u minimalne rezerve. Minimalne rezerve predstavljaju instrument za

¹³ O sustavu raspodjele neizravnih poreza u BiH više u: Popović, M. (2019). "Analiza raspodjele prihoda od neizravnih poreza za razdoblje 2006-2018. - trendovi i struktura". OMA bilten br. 168/169

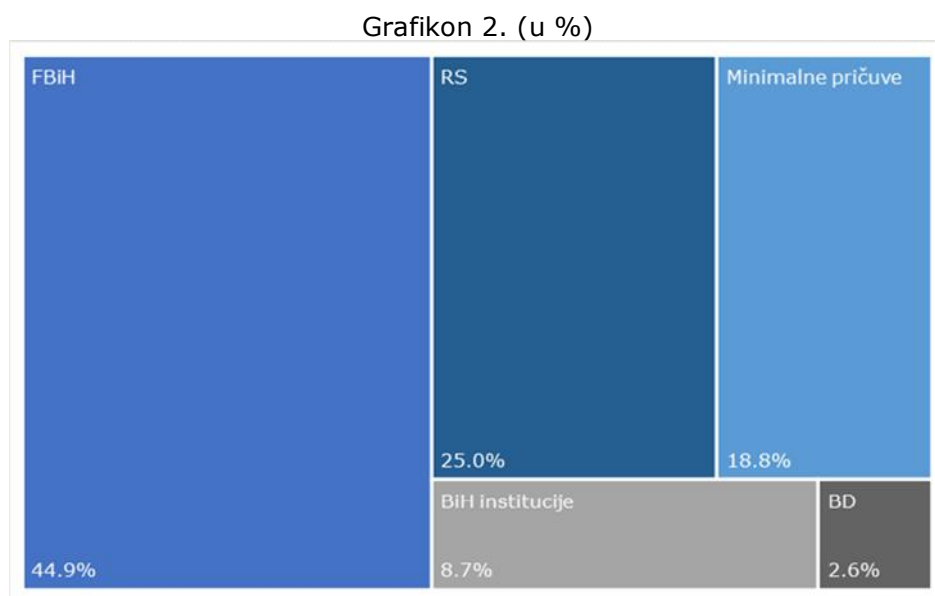
¹⁴ PDV, carine, trošarine, putarina 0,15 KM

obezbjedjivanje likvidnosti jedinstvenog računa i stabilnosti procesa raspodjele prihoda. U 2025. godini, izdvajanja za minimalne rezerve činila su 18,8% prihoda raspoloživih za raspodjelu, što je prikazano na Grafikonu 2 i Grafikonu 3.

U narednoj fazi raspodjele vrši se izdvajanje fiksnog iznosa sredstava namijenjenih financiranju institucija Bosne i Hercegovine, čiji je udio u ukupnim prihodima od neizravnih poreza u 2025. godini iznosio 8,7% (Grafikoni 2 i 3).

Nakon što se izvrše povrati i izdvoje sredstva za minimalne rezerve i financiranje institucija BiH, preostali iznos predstavlja osnovicu za raspodjelu entitetima (Federaciji BiH i Republici Srpskoj) te Brčko Distriktu, uključujući i sredstva namijenjena za servisiranje vanjskog duga (Grafikon 2).

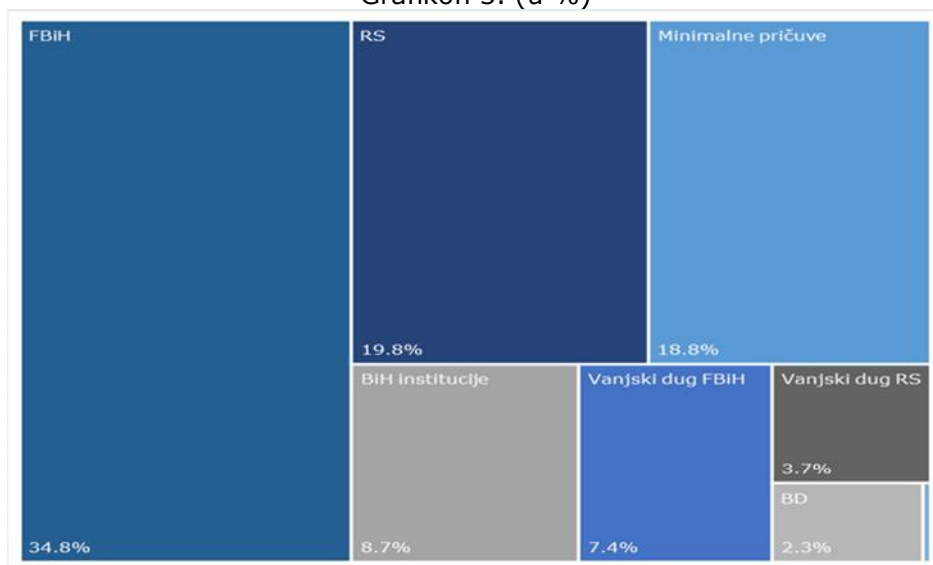
Grafikonom 2 prikazana je struktura raspodjele prihoda od neizravnih poreza u 2025. godini, uključujući udio Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta, sredstva namijenjena za servisiranje vanjskog duga, kao i izdvajanja za minimalne rezerve i financiranje institucija Bosne i Hercegovine.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Grafikonom 3 prikazan je udio entiteta i Brčko Distrikta u raspodjeli prihoda od neizravnih poreza nakon izdvajanja sredstava namijenjenih za financiranje vanjskog duga. Također, grafikon obuhvata i udio sredstava namijenjenih servisiranju vanjskog duga entiteta i Brčko Distrikta, kao i izdvajanja za minimalne rezerve i financiranje institucija Bosne i Hercegovine.

Grafikon 3. (u %)

Napomena: ■ Vanjski dug BD 0,1%

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Raspodjela prihoda od neizravnih poreza između entiteta i Brčko Distrikta vrši se na osnovu unaprijed utvrđenih koeficijenata, koji se definiraju u skladu s podacima o krajnjoj potrošnji. Koeficijenti se utvrđuju i primjenjuju na kvartalnoj razini¹⁵, čime se omogućava blagovremeno prilagođavanje raspodjele aktualnim fiskalnim i ekonomskim kretanjima.

Koeficijent raspodjele za Brčko Distrikt utvrđen je kao fiksni¹⁶, dok se koeficijenti za entitete periodično revidiraju na osnovu ažuriranih podataka Uprave za neizravno oporezivanje BiH i usvojene metodologije raspodjele. Ovakav pristup doprinosi transparentnosti i predvidivosti sustava raspodjele, uz istovremeno očuvanje fiskalne stabilnosti i ravnoteže između različitih razina vlasti.

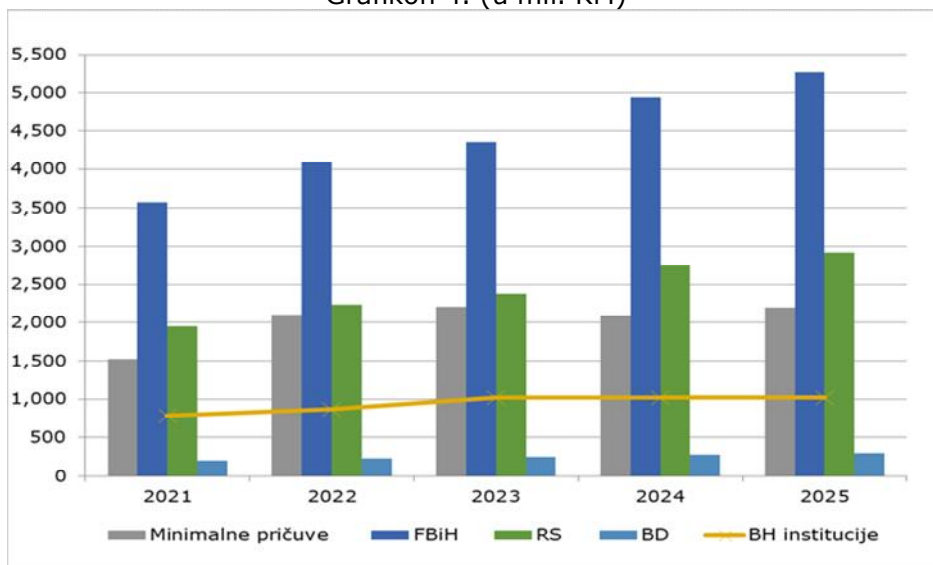
Grafikonom 4 prikazano je kretanje raspodjele prihoda od neizravnih poreza u razdoblju od 2021. do 2025. godine, u milijunima KM¹⁷.

¹⁵ Odnos zbira krajnje potrošnje iskazane u PDV prijavama obveznika na teritoriju danog entiteta, odnosno danog korisnika prihoda i zbira krajnje potrošnje iskazane u PDV prijavama na cijelom teritoriju BiH.

¹⁶ S obzirom da predstavnik Brčko Distrikta ima status promatrača u Upravnom odboru UNO, te glasanjem ne sudjeluje u odlučivanju o raspodjeli prihoda od neizravnih poreza, Visoki predstavnik je, štiteći fiskalnu autonomiju koju je Brčko imalo prije reforme sustava neizravnog oporezivanja, odlukom od 01.06.2007. godine nametnuo fiksni koeficijent za Brčko Distrikt u visini od minimalno 3,55% ili najmanje 124 milijuna KM godišnje u apsolutnom iznosu.

¹⁷ Iznos bruto prihoda isključuje prihode od namjenske putarine.

Grafikon 4. (u mil. KM)

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Grafikon prikazuje kretanje raspodjele prihoda od neizravnih poreza u razdoblju 2021–2025. godine. Uočava se stabilan i kontinuiran rast raspodjele prema entitetima i Brčko Distriktu, uz relativno stabilno financiranje institucija BiH i povremene oscilacije minimalnih rezervi.

U odnosu na 2021. godinu, Federacija BiH bilježi kumulativni rast raspodjele od 47,0% do 2025. godine, dok Republika Srpska u istom razdoblju ostvaruje rast od približno 49,9%. Brčko Distrikt također bilježi značajan rast, veći od 48,0% u petogodišnjem horizontu.

Promatrano po godinama, najizraženiji pojedinačni rast raspodjele prema entitetima i Brčko Distriktu zabilježen je u 2024. godini, kada je raspodjela Federaciji BiH veća za 13,5%, Republici Srpskoj za 15,3%, te Brčko Distriktu za 14,1% u odnosu na prethodnu godinu. Istodobno se iznos za minimalne rezerve smanjio za 5,2%, dok je financiranje institucija BiH zadržalo koncept stabilnosti bez međugodišnjih promjena.

U 2025. godini trend rasta raspodjele entitetima i Brčko Distriktu se nastavlja, dok se minimalne rezerve blago oporavljaju. Time se potvrđuje višegodišnji rastući trend raspodjele prema unutarnjim razinama vlasti, uz istodobno stabilno pozicioniranje financiranja institucija BiH.

Tabelom 1 prikazana je struktura raspodjele prihoda od neizravnih poreza u razdoblju 2021–2025. godine, izraženu u postocima.

Tabela 1.

u %	2021	2022	2023	2024	2025
Minimalne pričuve	19.0	22.0	21.6	18.9	18.8
BiH institucije	9.7	9.1	10.0	9.2	8.7
FBiH	44.5	43.0	42.7	44.6	44.9
RS	24.3	23.5	23.3	24.8	25.0
BD	2.5	2.4	2.4	2.6	2.6
Ukupno	100	100	100	100	100

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Uočljivo je da entiteti i Brčko Distrikt čine dominantan dio raspodjele, uz stabilan udio financiranja institucija BiH i promjenjivi udio minimalnih rezervi. Struktura raspodjele potvrđuje dugoročnu fiskalnu stabilnost podjele prihoda između razina vlasti. Struktura raspodjele tijekom petogodišnjeg razdoblja ne bilježi značajnije odstupanje, što ukazuje na konzistentnost fiskalne raspodjele i stabilnost međuvladinih odnosa u pogledu neizravnih poreza.

Tabelom 2 prikazane su promjene udjela u raspodjeli prihoda od neizravnih poreza izražene u postotnim bodovima (p.b.) za 2025. godinu, u usporedbi sa prethodnim godinama obuhvaćenim analizom. Prikazane razlike omogućavaju uvid u srednjoročne pomake u strukturi raspodjele među razinama vlasti te ukazuju na trendove fiskalne preraspodjele prihoda od neizravnih poreza.

Tabela 2.

promjena u p.p.	Indeks (2025-2024)	Indeks (2025-2023)	Indeks (2025-2022)	Indeks (2025-2021)
Minimalne pričuve	-0.1	-2.8	-3.2	-0.2
BiH institucije	-0.5	-1.3	-0.4	-1.0
FBiH	0.3	2.3	2.0	0.4
RS	0.2	1.6	1.5	0.7
BD	0.0	0.1	0.1	0.0

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U usporedbi sa 2024. godinom, u 2025. godini bilježi se povećanje udjela u raspodjeli prema entitetima, dok je udio Brčko Distrikta stabilno. Istodobno je smanjen udio namijenjen za financiranje institucija BiH te minimalne rezerve.

Analizirano u dužem razdoblju, promjene su izraženije. U odnosu na 2023. godinu, najveći rast bilježe Federacija BiH i Republika Srpska, što potvrđuje jačanje njihovog udjela u ukupnoj raspodjeli. Udio namijenjen institucijama BiH bilježi smanjenje u svim promatranim usporedbama, koje se kreće od -0,4 p.b. do -1,3 p.b., što ukazuje na kontinuirano smanjenje relativnog udjela ovog segmenta raspodjele u srednjem roku. Minimalne rezerve također bilježe negativne promjene u odnosu na prethodne godine, najizraženije u usporedbi 2025–2023.

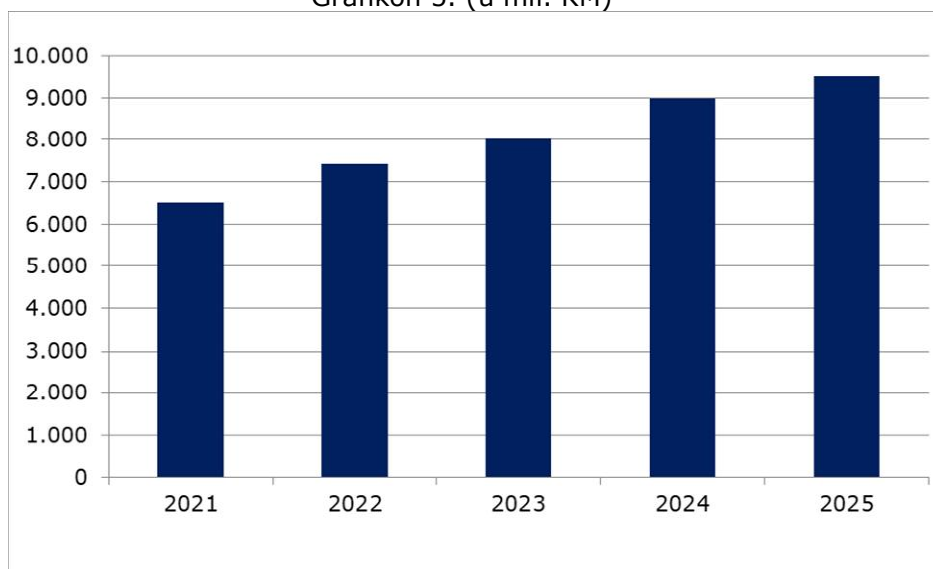
Trendovi ukazuju na postupno povećanje udjela entitetskih razina i Brčko Distrikta u ukupnoj raspodjeli prihoda od neizravnih poreza, uz paralelno smanjenje udjela minimalnih rezervi i financiranja institucija BiH u srednjem roku.

1.2. Raspodjela neto prihoda korisnicima

Nakon izdvajanja sredstava za potrebe minimalnih rezervi, preostali iznos predstavlja neto prihode od neizravnih poreza namijenjene za raspodjelu proračunskim korisnicima: institucijama BiH, Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu.

Grafikonom 5 prikazana je raspodjela ukupnih neto prihoda od neizravnih poreza u razdoblju 2021–2025. godine (u milijunima KM).

Grafikon 5. (u mil. KM)

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

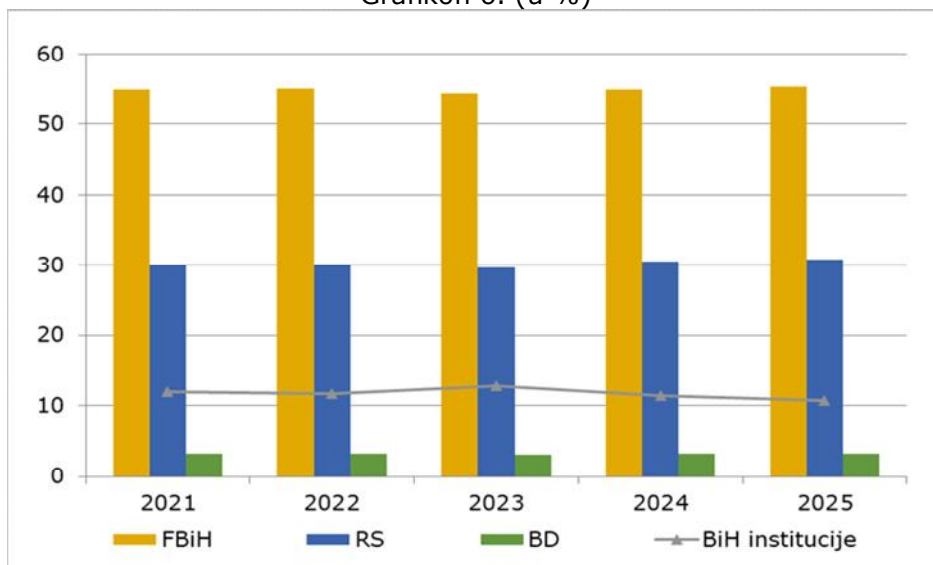
U promatranom razdoblju neto prihodi od neizravnih poreza pokazuju stabilan uzlazni trend, što je rezultat kombinacije ekonomskih i fiskalnih faktora. Najveći utjecaj u razdoblju 2021–2024. imao je oporavak gospodarstva nakon pandemije COVID-19, praćen rastom potrošnje, uvoza i proizvodnje. Rast plata u javnom i privatnom sektoru, uz povećanje životnog standarda i troškova života, doprinio je povećanoj potrošnji i većim prihodima od PDV-a. Istodobno, inflatorni pritisci u promatranom razdoblju podigli su cijene roba i usluga, što se izravno odrazilo na povećanje naplate PDV-a, s obzirom da se porez obračunava na vrijednost transakcije. Povećan obujam uvoza¹⁸, posebno energenata i osnovnih proizvoda, utjecao je na rast prihoda od carina, trošarina i PDV-a na uvezenu robu. Jačanje fiskalne administracije kroz digitalizaciju procedura, efikasnije kontrole i smanjenje porezne evazije dodatno je unaprijedilo naplatu. Povećan broj turista¹⁹ u BiH u navedenom razdoblju također je posredno generirao veći priljev od PDV-a kroz potrošnju u sektorima usluga i maloprodaje.

Posebno je značajno da je u 2025. godini ostvaren nastavak rasta prihoda od neizravnih poreza, pri čemu je postignuta najviša razina naplate u promatranom razdoblju. U odnosu na 2024. godinu, rast prihoda u 2025. godini od 5,6% rezultat je jačanja domaće potražnje, stabilizacije ekonomskih tokova i smanjenja inflatornih pritisaka, što je omogućilo rast realne potrošnje. Nastavak fiskalne discipline, unaprjeđenje naplate kroz digitalizaciju i kontrole, te i dalje povoljna kretanja u međunarodnoj trgovini doprinijeli su daljem povećanju prihoda. Ostvareni rezultat ukazuje na to da rast naplate neizravnih poreza nije bio isključivo posljedica inflacije i postpandemijskog oporavka, već i strukturnih poboljšanja u fiskalnom sustavu i ekonomiji, što se može smatrati održivim u srednjem roku.

Grafikonom 6 predstavljen je udio korisnika u raspodjeli neto prihoda od neizravnih poreza u razdoblju 2021–2025. godine. Raspodjela obuhvata institucije BiH, Federaciju BiH, Republiku Srpsku i Brčko Distrikt. Analiza grafikona pokazuje da najveći dio prihoda pripada Federaciji BiH, slijedi Republika Srpska, dok institucije BiH i Brčko Distrikt ostvaruju manji udio u ukupnoj raspodjeli. Ovaj prikaz omogućava uvid u strukturu raspodjele prihoda i međugodišnja kretanja udjela korisnika.

¹⁸ Izvor: BHAS¹⁹ Izvor: BHAS

Grafikon 6. (u %)

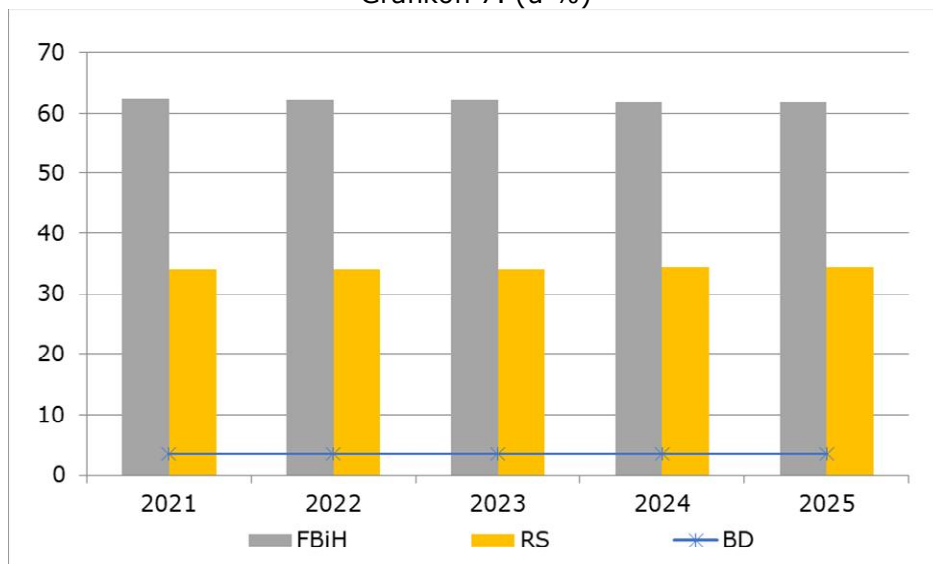

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Tijekom cijelog analiziranog razdoblja, najveći udio u raspodjeli pripada Federaciji BiH, koja ostvaruje više od polovice ukupnih prihoda. Slijedi Republika Srpska sa udjelom od oko 30%, dok institucije BiH ostvaruju manji, ali stabilan dio raspodjele (10–12%). Najmanji udio u raspodjeli ima Brčko Distrikt, sa udjelom oko 3%. Analiza pokazuje da struktura raspodjele ostaje relativno stabilna tijekom promatranog razdoblja, sa blagim promjenama udjela pojedinih korisnika.

Grafikonom 7 prikazana je raspodjela neto prihoda od neizravnih poreza između entiteta i Brčko Distrikta²⁰ u razdoblju 2021–2025. godine, nakon izdvajanja dijela prihoda koji pripada institucijama BiH. Prikaz omogućava uvid u relativne udjele pojedinih korisnika u ukupnim prihodima i prati dinamiku raspodjele kroz promatrano razdoblje.

Grafikon 7. (u %)

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

²⁰ Uključujući vanjski dug entiteta i Brčko Distrikta

Raspodjela neto prihoda od neizravnih poreza između entiteta i Brčko Distrikta određuje se prema koeficijentima baziranim na krajnjoj potrošnji, dok je udio Brčko Distrikta definiran fiksnim koeficijentom. U promatranom razdoblju 2021–2025. godine koeficijenti raspodjele ostaju relativno stabilni, bez značajnijih oscilacija na godišnjoj razini.

Federacija BiH zadržava najveći udio u raspodjeli tijekom cijelog razdoblja, iako se u posljednje dvije godine bilježi blagi pad njenog udjela u odnosu na ranije godine, uz istodobni rast udjela Republike Srpske. Udio Brčko Distrikta ostaje konstantno u skladu sa fiksnim koeficijentom, dok je dio prihoda koji pripada institucijama BiH prethodno izdvojen.

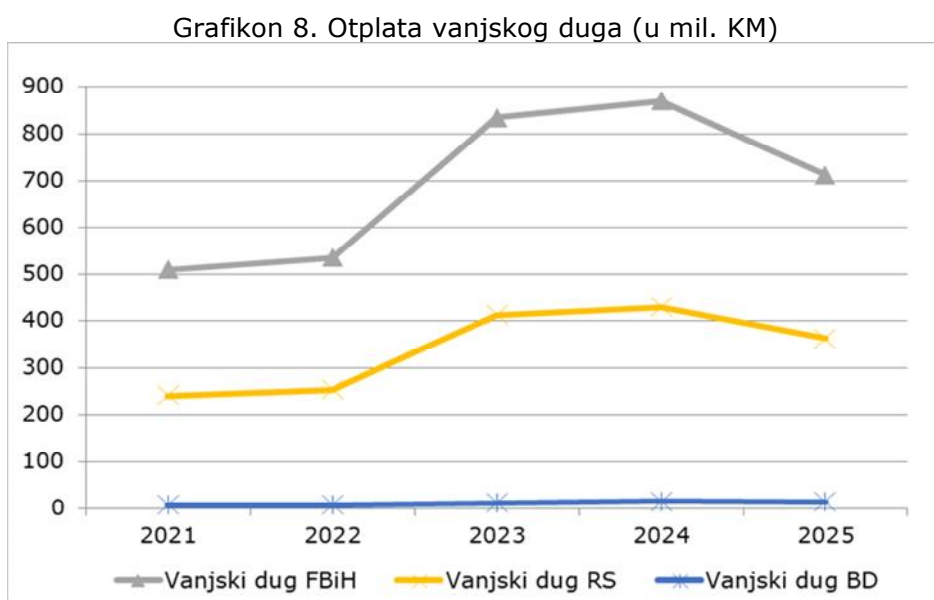
Analiza pokazuje da je struktura raspodjele neto prihoda između entiteta i Brčko Distrikta tijekom petogodišnjeg razdoblja stabilna, uz manje prilagodbe udjela koje odražavaju promjene u krajnjoj potrošnji i ekonomskim kretanjima u BiH. Ovaj prikaz omogućava uvid u dugoročnu dinamiku raspodjele i stabilnost fiskalnih koeficijenata.

2. Vanjski dug

Nakon izdvajanja sredstava za minimalne rezerve i financiranje institucija Bosne i Hercegovine, prioritetno se, prije same raspodjele prihoda entitetima i Brčko Distriktu, izdvaja iznos namijenjen za servisiranje vanjskog duga. Sukladno dinamici dospijeca, iznosi za otplatu vanjskog duga umanjuju ukupna sredstva raspoloživa za raspodjelu entitetima i Brčko Distriktu.

Iako je vanjski dug evidentiran kao obveza Bosne i Hercegovine prema stranim kreditorima, njegova faktička obveza snosi se na entitete i Brčko Distrikt. Stoga se sredstva izdvojena za financiranje vanjskog duga ne uključuju u iznos koji se dijeli u njihove proračune, već se od ukupnih prihoda oduzimaju unaprijed, u skladu sa pripadajućom strukturom duga i rokovima dospijeca²¹.

Grafikonom 8 prikazano je kretanje raspodjele prihoda od neizravnih poreza namijenjenih za financiranje vanjskog duga u razdoblju 2021–2025. godine, u milijunima KM.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

²¹ Plan otplate i dinamika plaćanja određena je rasporedom Ministarstva financija i trezora BiH, dok proceduru plaćanja vrši Centralna banka kao fiskalni agent.

U promatranom razdoblju od 2021. do 2025. godine grafikon prikazuje dinamiku godišnje otplate vanjskog duga Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta, pri čemu su uočljive značajne razlike u apsolutnom iznosu i intenzitetu servisiranja međunarodnih obveza između entiteta i Brčko Distrikta.

Federacija BiH tijekom cijelog analiziranog razdoblja bilježi najveći obim otplate vanjskog duga. Nakon relativno stabilne razine otplate u 2021. i 2022. godini, u 2023. godini dolazi do izraženog povećanja iznosa servisiranih obveza, što odražava dospijeće većeg broja kreditnih tranši iz ranije zaključenih međunarodnih aranžmana. Najviša razina otplate zabilježena je u 2024. godini, kada je Federacija BiH dostigla vrhunac godišnjih obveza po osnovu vanjskog duga. U 2025. godini prisutan je osjetan pad iznosa otplate, što ukazuje na povoljniju strukturu dospelica i završetak najintenzivnijeg ciklusa servisiranja duga u analiziranom razdoblju.

Republika Srpska u razdoblju od 2021. do 2024. godine pokazuje kontinuiran i postepen rast godišnje otplate vanjskog duga, uz najviši iznos evidentiran također u 2024. godini. U usporedbi sa Federacijom BiH, razina otplate je niža u apsolutnom iznosu, ali trend rasta ukazuje na ravnomjerno raspoređene obveze po osnovu međunarodnih kreditnih aranžmana. U 2025. godini dolazi do smanjenja iznosa otplate, što sugerira smanjenje pritiska na proračun Republike Srpske u pogledu servisiranja vanjskog duga.

Brčko Distrikt, iako učestvuje sa najmanjim apsolutnim iznosima otplate, bilježi izražene promjene u relativnom smislu. Tijekom cijelog razdoblja prisutan je umjeren, ali stabilan rast godišnje otplate do 2024. godine, kada je dostignuta maksimalna razina. U 2025. godini zabilježen je blagi pad iznosa otplate, što je u skladu sa ograničenim obujmom zaduženosti i fiskalnim kapacitetom Distrikta.

Sukladno ranije preuzetim međunarodnim obvezama i definiranom dinamikom dospelica, 2024. godina se izdvaja kao ključna godina po intenzitetu otplate vanjskog duga za oba entiteta i Brčko Distrikt. U toj godini entiteti su povećali godišnji iznos otplate za 4,2% u odnosu na 2023. godinu, dok je Brčko Distrikt zabilježio znatno snažniji rast otplate, od 26,7%. Ovakva kretanja ukazuju na povećane fiskalne izdatke usmjerene na uredno servisiranje međunarodnih obveza.

Grafikon jasno ukazuje da je dinamika otplate vanjskog duga najizraženija na razini Federacije BiH, dok Republika Srpska bilježi stabilan i predvidiv profil servisiranja obveza, a Brčko Distrikt zadržava nizak, ali relativno promjenjivu razinu otplate. Smanjenje iznosa otplate u 2025. godini kod entiteta i Brčko Distrikta može se tumačiti kao indikator relaksacije proračunskog opterećenja i potencijalno povoljnijeg srednjoročnog fiskalnog izgleda.

Tabelom 3 prikazan je udio Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta u ukupnim godišnjim izdvajanjima za otplatu vanjskog duga u razdoblju od 2021. do 2025. godine, izraženo u postotcima. Ukupna godišnja izdvajanja za otplatu vanjskog duga u svakoj promatranoj godini uzeta su kao referentna vrijednost, čime je omogućena jasna komparativna analiza relativnog doprinosa entiteta i Brčko Distrikta.

Tabela 3.

u %	2021	2022	2023	2024	2025
Vanjski dug FBiH	67.2	67.1	66.4	66.3	65.5
Vanjski dug RS	31.9	31.9	32.7	32.7	33.2
Vanjski dug BD	0.9	1.0	0.9	1.1	1.3
Ukupno	100	100	100	100	100

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Podaci iz tabele ukazuju na stabilnu strukturu udjela entiteta i Brčko Distrikta u ukupnoj otplati vanjskog duga tijekom cijelog analiziranog razdoblja, uz manja godišnja odstupanja koja su u skladu sa dospijecima pojedinačnih kreditnih obveza.

Federacija BiH ima dominantni udio u ukupnim izdvajanjima, što je u skladu sa njenim većim fiskalnim kapacitetom, obujmom međunarodnih kreditnih aranžmana i ranije preuzetim obvezama. Republika Srpska učestvuje sa značajnim, ali manjim udjelom u ukupnoj otplati u odnosu na Federaciju BiH, pri čemu je njen postotni udio relativno stabilan tijekom promatranih godina. Ovakva struktura ukazuje na ravnomjernu raspodjelu dospelih obveza i predvidivu dinamiku servisiranja vanjskog duga. Brčko Distrikt, iako sudjeluje sa najmanjim postotnim udjelom, ima jasno definirano i kontinuirano prisustvo u ukupnim izdvajanjima za otplatu vanjskog duga. Njegov udio odražava ograničen obujam zaduženosti i fiskalne mogućnosti Distrikta, ali i uredno izvršavanje preuzetih međunarodnih obveza.

Tabela 3 potvrđuje da je struktura ukupnih izdvajanja za otplatu vanjskog duga u razdoblju 2021–2025. godine relativno stabilna i predvidiva, uz jasnu dominaciju Federacije BiH, uravnoteženi udio Republike Srpske i ograničen, ali konzistentan doprinos Brčko Distrikta. Ovakva struktura predstavlja važan element za procjenu fiskalne održivosti i planiranje buduće politike upravljanja vanjskim dugom.

Tabelom 4 prikazana je promjena u postotnim bodovima (p.b.) udjela Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta u ukupnim izdvajanjima za otplatu vanjskog duga, pri čemu se 2025. godina promatra kao referentna, a promjene se uspoređuju u odnosu na prethodne godine.

Tabela 4.

promjena u p.p.	Indeks (2025-2024)	Indeks (2025-2023)	Indeks (2025-2022)	Indeks (2025-2021)
Vanjski dug FBiH	-0.7	-0.8	-1.6	-1.7
Vanjski dug RS	0.6	0.5	1.3	1.4
Vanjski dug BD	0.2	0.3	0.3	0.3

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Rezultati ukazuju da su promjene u strukturi ukupnih izdvajanja za otplatu vanjskog duga ograničenog intenziteta, što potvrđuje visok stupanj stabilnosti u raspodjeli obveza. Promjene u udjelima entiteta, izražene u postotnim bodovima, su male i kreću se u uskom rasponu, bez izraženih oscilacija u odnosu na prethodne godine. Brčko Distrikt tijekom promatranog razdoblja također ne bilježi značajnije promjene u postotnom udjelu, već zadržava stabilan i gotovo nepromijenjen udio u ukupnim izdvajanjima za otplatu vanjskog duga. Ovakvo kretanje ukazuje na kontinuiranu i predvidivu dinamiku servisiranja obveza, u skladu sa ograničenim obujmom zaduženosti Distrikta.

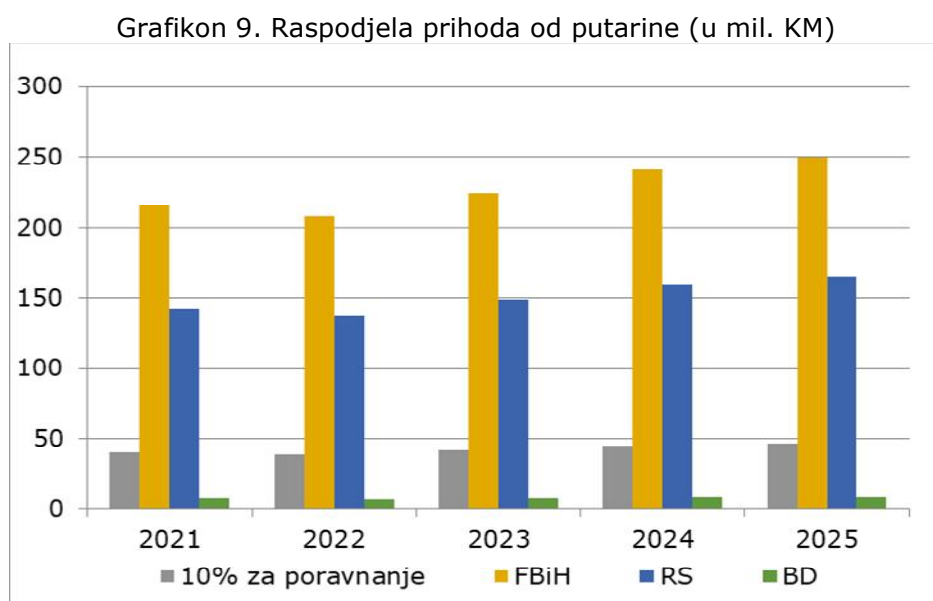
Tabela 4 potvrđuje da 2025. godina ne donosi strukturne promjene u raspodjeli tereta otplate vanjskog duga, već odražava stabilnost i kontinuitet u udjelu entiteta i Brčko Distrikta, u skladu sa ranije preuzetim međunarodnim obvezama.

3. Prihodi od putarine za autoputeve

Prihodi od putarine²² uplaćuju se na poseban podračun u okviru jedinstvenog računa koji je otvoren kod Centralne banke BiH. Raspodjela ovih prihoda vrši se u skladu sa Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda²³.

Od ukupno naplaćenog iznosa putarine, 10% ostaje na podračunu jedinstvenog računa i služi za poravnanje prihoda nakon utvrđivanja konačne metodologije raspodjele, dok se preostalih 90% raspodjeljuje između entiteta i Brčko Distrikta prema utvrđenim postotcima: Federaciji BiH 59%, Republici Srpskoj 39%, Brčko Distriktu 2%²⁴.

Grafikonom 9 prikazan je iznos koji je prema propisanoj metodologiji raspoređen u razdoblju 2021-2025. godine, u milijunima KM.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U promatranom razdoblju vidljiv je trend postepenog rasta ukupno raspoređenih sredstava, naročito u posljednje dvije godine. Najveći dio prihoda kontinuirano pripada Federaciji BiH, zatim Republici Srpskoj, dok Brčko Distrikt ostvaruje znatno manji, ali stabilan iznos sredstava. Iznos od 10% koji se zadržava na podračunu jedinstvenog računa radi poravnanja također bilježi blagi rast, u skladu s rastom ukupno naplaćenih prihoda od putarine.

Iznos od 10% koji se prema važećim Odlukama zadržava na podračunu jedinstvenog računa i služi za poravnanje prihoda po utvrđivanju konačne metodologije raspodjele, akumulira se do donošenja Odluke Upravnog odbora Uprave za neizravno oporezivanje o privremenoj raspodjeli prihoda od putarine za autoceste koja su ostala na podračunu jedinstvenog računa²⁵.

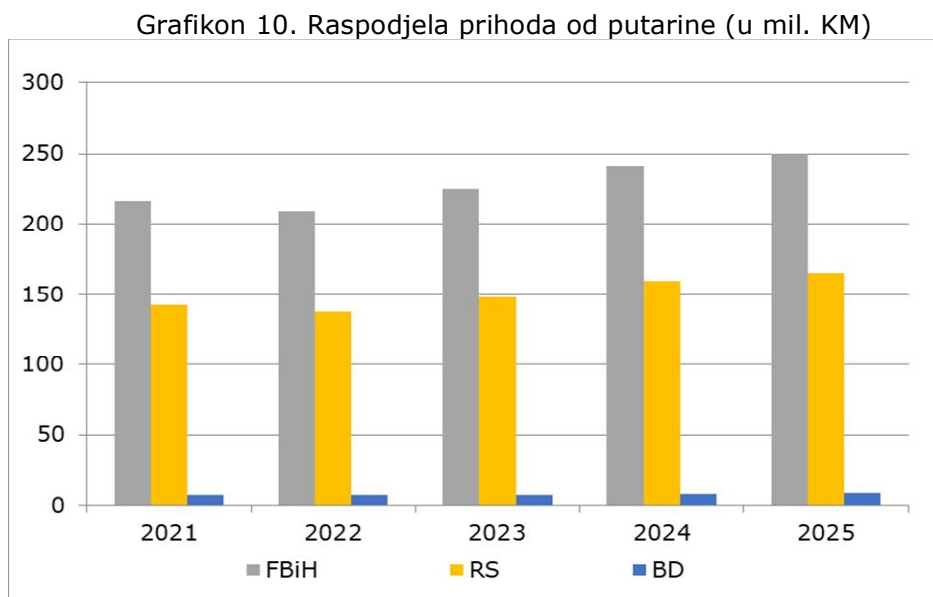
²² Iznos putarine po litru derivata koji se stavljaju u promet na tržištu BiH u analiziranom razdoblju iznosi 0,25 KM; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trošarinama u BiH, „Službeni glasnik BiH“, br. 91/17

²³ „Službeni glasnik BiH“, br. 55/04, 34/07, 49/09, 91/17

²⁴ Raspodjela prihoda vrši se u skladu sa Odlukom o privremenoj raspodjeli prihoda od putarine za autoceste, „Službeni glasnik BiH“, br. 102/09 i Odlukom o privremenoj raspodjeli prihoda od putarine za izgradnju autocesta i izgradnju i rekonstrukciju drugih putova, „Službeni glasnik BiH“, br. 50/18

²⁵ Raspodjela dijela akumuliranog iznosa namijenjenog za poravnanje sa podračuna jedinstvenog računa nije izvršena u petogodišnjem razdoblju prikazanom analizom, izvršena je u ranijim godinama u skladu sa Odlukama o privremenoj raspodjeli prihoda od putarine za autoceste koji su akumulirani na podračunu jedinstvenog računa; „Službeni glasnik BiH“, br. 83/11, 62/13, 67/15, 42/17. Dodatno, u 2025. godini, određeni iznos od 240 milijuna KM prihoda od putarine

Grafikonom 10 prikazan je pripadajući iznos dodijeljen entitetima i Brčko Distriktu prilikom redovne raspodjele za razdoblje 2021–2025. godine, u milijunima KM.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kretanje raspodjele prihoda od putarine prikazano grafikonom ne obuhvata razdoblje zakonskih izmjena u pogledu iznosa prihoda od namjenske putarine, niti dodatne raspodjele izvršene na osnovu posebnih odluka. U promatranom razdoblju ne uočavaju se značajnije oscilacije u godišnjoj raspodjeli prihoda od putarine, već je prisutan stabilan i postepen rast ukupnih iznosa.

U promatranom petogodišnjem razdoblju evidentiran je kontinuirani rast ukupnih prihoda od putarine, koji je nastavljen i u 2025. godini, kada je ukupan iznos raspoređenih prihoda povećan za 3,7% u odnosu na prethodnu godinu.

S obzirom na primjenu fiksnih koeficijenata raspodjele, povećanje prihoda po korisnicima Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH odvijalo se proporcionalno ukupnom rastu naplaćenih sredstava.

Zaključak

Analiza raspodjele prihoda od neizravnih poreza u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2021–2025. godine ukazuje na stabilan i predvidiv sustav fiskalne raspodjele, koji omogućava efikasno prikupljanje i transparentno upravljanje javnim sredstvima. Tijekom promatranog razdoblja, ukupni prihodi od neizravnih poreza bilježe kontinuiran rast, što je rezultat kombinacije postpandemijskog ekonomskog oporavka, povećane domaće potrošnje, rasta plaća, inflatornih kretanja, kao i strukturnih poboljšanja u fiskalnom sustavu, uključujući digitalizaciju i jačanje naplate.

Raspodjela bruto i neto prihoda potvrđuje stabilnu strukturu između entiteta, Brčko Distrikta i institucija BiH. Federacija BiH ostvaruje najveći udio prihoda, dok Republika Srpska bilježi postepeni rast svog udjela, a Brčko Distrikt zadržava konstantan, ali manji dio raspodjele. Minimalne rezerve i financiranje institucija BiH pokazuju relativnu stabilnost, uz blage promjene

raspoređen je prema odluci Visokog predstavnika (Sl. gl. BiH 44/2025). Ova raspodjela predstavlja izuzetak od standardne metodologije i nije utjecala na osnovne trendove raspodjele prihoda prema entitetima i Brčko Distriktu.

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
 Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

koje odražavaju prilagođavanje ekonomskim i fiskalnim kretanjima. Servisiranje vanjskog duga odvija se uredno i predvidivo, s dominantnim udjelom Federacije BiH i stabilnim doprinosom Republike Srpske i Brčko Distrikta. Rast raspodjele neto prihoda, uključujući prihode od putarine za autoceste, potvrđuje fiskalnu održivost i sposobnost unutarnjih razina vlasti da planiraju i izvršavaju proračune u skladu sa aktualnim prihodima.

Sveukupno, analiza potvrđuje da je sustav raspodjele prihoda od neizravnih poreza u BiH karakteriziran stabilnošću, transparentnošću i predvidivim trendovima rasta, što predstavlja ključni element za održavanje fiskalne ravnoteže, unaprjeđenje javnih financija i dugoročnu održivost proračuna na svim razinama vlasti.

Arhiva biltena:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=h